

Kultuurikomisjoni, põhiseaduskomisjoni ja sotsiaalkomisjoni avaliku istungi protokoll nr 172

Tallinn, Toompea

Teisipäev, 09. märts 2010

Algus 14:00, lõpp 16:30

Juhataja:

Protokollija:

Võtsid osa: Väino Linde, Andres Herkel, Ene Kaups, Hannes Rumm, Mart Nutt, Peeter Kreitzberg, Lauri Luik, Paul-Eerik Rummo, Helmer Jõgi, Lauri Vahtre, Peeter Tulviste, Urmas Reinsalu, Tõnis Kõiv, Maret Merisaar, Tatjana Muravjova, Nikolai Põdramägi

Puudusid: Evelyn Sepp, Lembit Kaljuvee, Igor Gräzin, Eldar Efendijev, Mailis Reps, Karel Rütli, Georg Pelisaar, Jaak Aab, Maret Maripuu, Liisa-Ly Pakosta, Heljo Pikhof, Mai Treial, Marika Tuus

Kutsutud: Siim Valmar Kiisler, regionaalminister; Alari Rammo Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidust; Hille Hinsberg Riigikantsleist; Liia Hänni e-riigi Akadeemiast; Agu Laius SA Kodanikuühiskonna Sihtkapitalist; Annika Uudelepp Poliitikauringute Keskusest Praxis; Mall Hellam Avatud Eesti Fondist; Tuulike Mänd Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskusest; Mart Kuusk Heateo Sihtasutusest; Ruudi Leinus Eesti Kirikute Nõukogust; Tanel Mätlik Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutusest Meie inimesed.

PÄEVAKORD:

1. Ülevaade Vabariigi Valitsuse ja kodanikeühenduste esindajate ühiskomisjoni tööst Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni rakendamisel (jaanuar 2008 – detsember 2009)

Väino Linde

Tere tulemast kõigile siia Riigikogu suhteliselt uude konverentsisaali. Mul on hea meel avada Riigikogu põhiseaduskomisjoni, kultuurikomisjoni ja sotsiaalkomisjoni ühine avalik istung. Lugupeetud minister, lugupeetud Eesti Kodanikeühiskond ja kodanikeühiskonna ühenduste esindajad, head kolleegid! Meie eesmärk täna on saada ülevaade Vabariigi Valitsuse ja kodanikuühenduste esindajate ühiskomisjoni tööst Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni rakendumisel aastail 2008-2009. On oluline märkida, et meie põhiseadus sätestab meie põhiväärtusteks eeskätt vabaduse, aga ka õigluse, õiguse, sisemise ja välise rahu, ühiskondliku edu ja üldise kasu ning muidugi eeskätt preambulas toodud Eesti rahvuse, kultuuri ja keele kestmise. Nii nende põhiväärtuste edasisel kandmisel kui ka Eesti riigi ja rahvuse kujunemisel üldse on kodanike algatusel alati olnud väga suur osatähtsus. See oli aasta 2002 12. detsembril kui Riigikogu võttis Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsiooni vastu ja kiitis selles toodud põhimõtted heaks. Selle dokumendi üks põhilisi mõtteid ongi see, et demokraatliku riigikorra püsimiseks ja arenguks on vaja avalikul võimul ära kuulata oma kodanikke ja teha ka võimalikult paljudega neist koostööd. Kindlasti vajab osundamist ka see, et nimetatud Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon peab meie kodanikuühendusi õigusega demokraatia

edasise arengu vältimatuks teguriks. Ja ma tuletan meelde, et Riigikogu poolt aastal 2002 vastuvõetud kontseptsiooni viimane lõik kohustab meie parlamenti üle 2 aasta olulise riikliku tähtsusega küsimuse arutamise raames korraldama selles osas ka Riigikogu istungite saalis arutelu. Meie tänane kokkusaamine ongi selle arutelu esimene osa, ettevalmistus Riigikogu istungiks, mis peaks toimuma 15. aprillil. Ja võib-olla on natuke sümboolne, et meie tänane arutelu toimub just nimelt täna 9. märtsil, ajal, mil 66 aastat tagasi kolmveerand 8 õhtul toimus Tallinnale koletu õhurünnak ja mille tagajärjel tuli Tallinna kodanikel aastaid nii ükski kui ka ühistegevuse kaudu taastada kõike seda, mis kunagi väga loomulik tundus.

Ja nüüd tänasest töökorrast täpsemalt. Head siinolijad, on ettepanek töötada intensiivselt ilma vaheajata. Istungi lõpus ootab meid eesruumis väikene kohv ja küpsised, et me saaksime vabamas vormis teha kokkuvõtteid kõigest sellest, mida me täna kuuleme ja arutamine. Mitte Riigikogust pärit esinejatele oleme planeerinud esinemise aega kuni 10 minutit, millest palun kinni pidada. Riigikogust esinejatel on sõnavõttudeks kuni 5 minutit. Kuidas komisjoni liikmed arvavad, kuidas küsimuste esitamisega on, kas igale esinejale esitatakse küsimused esinemise lõpus või võiks arutelu lõpus olla eraldi aeg komisjoni liikmete poolt küsimuste esitamiseks? Kõige lõpus? Otsustame siis nii, et teeme kõige lõpus eraldi esinejatele võimalike küsimuste esitamise vooru. Ja lepime ka nii kokku, et kõik küsijad ütlevad ka oma nime, et pärast oleks protokollijatel lihtsam stenogrammi vormistada. Ja esinejad, kes soovivad esitada slaide, siis selleks on üks vaba laud. Esimene esineja ongi auväärt regionaalminister Siim Valmar Kiisler. Palun.

Siim Valmar Kiisler

Aitäh! Daamid ja härrad, head sõbrad! Ma kasutan kohe juhust ja ütlen kõigepealt suur aitäh siia kogunenud inimestele, sellepärast, et mina näen oma töös pidevalt inimesi, kes suure pühendumusega tegelevad oma valdkonnas nende tegevustega, mis aitavad kaasa kodanikuühiskonna kujunemisele. Me võime seda öelda ühenduste vabatahtlike rahastajate, ametnike, aga ka poliitikute kohta. Mina tunnistan küll, et olen kohanud äärmiselt positiivset suhtumist Eesti poliitikute hulgas kodanikuühenduste arendamise osas. Ma arvan, et kodanikuühiskonna tervis on praegu parem kui Eestil üldiselt. Kasvõi kui me võrdleme numbreid ühenduste ning vabatahtlike algatuste arvu kasvust, siis mittetulundusühenduste arv näiteks on viimase kahe aastaga tõusnud 26 000-lt 30 000-le. Ärimaailmas me selliseid numbreid ei kohta. Aega ettekandeks on vähe, aga ma ütlen kiiresti ära, mis minu jaoks on viimase kahe aasta kõige olulisemad märksõnad kodanikuühiskonnas olnud. Kõigepealt 2008. aastal alustas Kodanikuühiskonna Sihtkapital, mis on meil arenenud mitte lihtsalt rahastajaks, vaid ka valdkonna kompetentsikeskuseks. Ago Laius räägib meile KÜSK muredest ja rõõmudest selles valdkonnas täpsemalt. Teiseks kiitis valitsus eelmise aasta märtsis heaks kodanikuühenduste riigieelarvelise rahalise kontseptsiooni ja nüüd on meie ülesanne see kontseptsioon realselt ellu viia. Rahaasjadest räägib meile täpsemalt Annika Uudelepp Praxisest.

Edasi, sellest aastast saavad ühendused esitada majandusaasta aruandeid ainult elektrooniliselt, see aitab ühenduste majandustegevust paremini analüüsida ja teha korda register, kus praegu on hinnanguliselt viiendik ühendustest mittetegutsevad. 2009. aastal töötasime me välja arenguindikaatorid, et oleks võimalik EKAKi 11 eesmärgi osas edenemist hinnata. Meie hinnangul on vabatahtlik tegevus tänu kodanikelt tulnud algatustele palju populaarsust kogunud. Tuulike Mänd Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskusest räägib sellest valdkonnast pikemalt. Mina ütlen lihtsalt omalt poolt ära, et nüüd on meil ühiskomisjoni juures vabatahtliku tegevuse

töögrupp. Veel oleme me koos välja töötanud kaasamise hea tava, 2009. aastal algatasime projekti valitsusasutuste kaasamisvõimekuse tõstmiseks. Kaasamisest räägib lähemalt ühiskomisjoni kaasamise töögrupid juht Hille Hinsberg Riigikantseleist. Töö EKAKi eesmärkide ja saavutuste nimel on käinud läbi ühiskomisjoni ja ühiskomisjon on olnud kindlasti oluline koostöövorm. Olulisim asi, mis meid ees ootab, on uue arengukava koostamine aastateks 2011-2014, me peame hästi järele mõtlema, mida me sealt ootame, kuna arengukava kokku pannes tehtud otsused määravad meie tegevussuunad järgmisteks aastateks.

Tänaselt istungilt ootan ma seda, et vaadatakse tagasi ja analüüsitakse tehtut. Lisaks nendele aruteludele, mis on olemasolevate algatuste ja dokumentide piires, võiks rääkida ausalt ja avameelselt sellest, kuidas senised lähenemised ja koostöövormid on ennast õigustanud. Peatun järgnevalt mõnedel üldisematel küsimustel, mis minu arust vajavad kodanikuühiskonnas selgeks vaidlemist. Näiteks, kas peaksime jõuliselt panustama õiguskeskkonna täpsustamisse, mis kodanikuühiskonnale suhetes avaliku sektoriga kindlad õigused kätte annaks või me peaksime pelgama ülereguleeritust ja sellega kaasnevat ebaefektiivsust ja hoopis väärtustama suuremat paindlikkust. Kas me peaksime pigem kulutama oma energiat üldiste kontseptsioonide väljatöötamisse või me peaks võtma ette ja kiirelt lahendama üksikuid probleeme. Kindlasti oluline küsimus on meie ühiskomisjoni töö. Kas me seadsime ühiskomisjonile liiga kõrged ootused? Või me tegime selle töökorraldust paika pannes mingi kriitilise vea? Ma arvan, et siin kogunenud on nõus, et nii konstruktiivseks töö- või koostöövormiks ei ole ühiskomisjon täna kujunenud. Edasi, kas me kulutame oma nappe ressursse, mis meil ühenduste nõustamiseks ja koolitamiseks on piisavalt efektiivselt ja mida me peaksime tegema rohkem ja kust me peaksime vahendeid ümber suunama? Kui rääkida veel EKAK-ist, siis meie noore demokraatia kohta on kaheksa aastane EKAK juba päris eakas, väärikas vanuses. Kas me vajame edasiminekaks lihtsalt väikest värskendust EKAK-is või põhimõttelisi muudatusi ehk revolutsiooni? Ma saan aru, et nendele küsimustele ei ole must-valgeid vastuseid. Erinevad lähenemisnurgad on siin kindlasti kõigil.

Aga kokkuvõtteks võib öelda, et kodanikuühiskonna puhul universaalseid vastuseid päriselt olla ei saa, sest kodanikuühiskonna väärtus peitubki just selle eripalgelisuses ja me peame põhiliselt keskenduma sellele, kuidas neid eripalgelisi probleeme koos võimalikult hästi lahendada. Ja me räägime tihti endiselt riigi ja kolmandast sektorist kui orgaaniliselt erinevatest maailmadest, mis vahel, näiteks kaasamisel või teenuste üle võtmisel kokku puutuvad ja meie omavahelised mõtteavaldused on tihti keerulised ja väsitavad, millest kindlasti räägib lähemalt Alari Rammo, minu hea sõber. Aga kokkuvõttes ma ütleksin seda, et meil on riigi ja kolmanda sektori vahel dialoog olemas ja mina näen väga selgelt, et see dialoog tugevneb ja ma arvan, et see on kõige olulisem. Aitäh!

Väino Linde

Aitäh esinejale sissejuhatuse eest! Ja annan siit sõna edasi Alari Rammole, Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidust. Palun,

Alari Rammo

Tervist! Ma olen siin nurga taga. Mõned Siim Kiisleri küsimused kindlasti vastan praegu ära, aga need olid igal juhul väga olulised küsimused. Järgnevates ettekannetes kuulete te hästi palju uut ja konkreetset, mis sai natuke laiemalt lahti kirjutatud ka 30-le leheküljele, mis enamikel inimestel mappide vahel on. See on suuresti kodanikuühenduste poolt koostatud, välja arvatud

Hille Hinsberg. Nii et sealt ametniku juttu ei leia ja see on suuresti meie arvamus ehk siis mida on kahe aasta jooksul konkreetselt ära tehtud seitsmes või kaheksas valdkonnas. Aga mina oma üldisemal teemal olen üsna hädas seekord. Kui ma olin eelmisel nädalal tänase jutu läbi mõelnud, ma vaatasin, et päris hea, natuke terav, üsna vaimukas, asjalik ka natuke, teravad küsimused, siis ma võtsin ette eelmise korra stenogrammis ja nägin, et täpselt sama jutt, mis ma sellest kordan ja millest ma siis rääkima peaks. Kahe aasta eest väitsin ma siin uljalt, et need arutelud Riigikogus toimuvad suuresti viisakusest, Riigikogu vastutulekust, mitte parlamendi suurest sisulisest huvist. Täna ma sõnastaksin selle natuke teistpidi, sest kui me reedel istusime suurema osa kodanikuühenduste poolsete esindajatega koos ja arutasime, mida rääkida, tundus mulle, et ka kõige tagusemate kodanikuühenduste seas on mõningane kimbatus või isegi selline tüdimus, mida me siin täna peame rääkima, miks me peame seda Riigikogule rääkima? Kas me leiame kolmgi asja, mida just nimelt Riigikogule suunata, mida nemad saaksid ära teha, mis tundis kõige loogilisem lähenemine. Väga raske ülesanne oli ja minu jaoks saigi kõige teravamaks küsimuseks enda jaoks see, miks me siis avalikku võimu ja nende töömeetoditesse kuidagi üha ebalevamalt suhtume, kui nii võib väljendada? Kindlasti kõik ei kirjuta sellele alla, aga laiema avalikkuse, kodanikeühenduste poolt, keda me üritasime kaasata, tuli üsna vähe sisendit, võib-olla on see osaline allakirjutamine sellele, et neil ei olnud midagi Riigikogule öelda. Igasuguse kaasamise mõte on, et midagi selle järel muutub. Ma julgen öelda, et kui ma räägin mõne ministeeriumi peaspetsialistiga, siis tõenäolisemalt muutub midagi rohkem kui see, et ma räägin Riigikogu liikmega. Toon 5 näidet viimase kahe aasta minu jaoks märgilisematest juhtumitest. Need ei ole kindlasti tendentsid, midagi ei lähe halvemaks, ühiskond on terve jne, aga need on just märgid, mis silma jäid ja nagu poliitikud, kes loosungite maailmas elavad, teavad hästi, et märgid on need, mis töötavad. Esiteks, majanduskriis on möödunud, aga mulle jäi silma, et sellises üldises sahmimises töötusemure ja kärbetega tuli valitsejatel väga vähe küsimusi, kuidas saaks kodanikualgatuse abil lahendada uusi probleeme ja just nii, et koormus avalikule sektorile väiksem oleks. Valitsejad aga kõrvetasid kodanikeühiskonna mällu väite, et koostöö kodanikeühendustega ehk tavaarusaamas nende rahastamine on heaaja luksus. Ja kärbete alla peaksid need read jääma esmajärjekorras. Ma ei väida kindlasti, et kui MTÜsid enam ei rahastata, mis ei ole mingi institutsioon omaette, et siis kukuks taevas alla, aga ma räägin sellest mõtteviisist ja teadmised, millest ma siin täna räägingi, et millist rolli ikkagi kannavad MTÜd ühiskonnas ja kuidas nad saaksid üht kriisiaja valitsust aidata, milline on omaalgatuse jõud, kas või tasakaalustades avalike teenuste kättesaadavuse vähenemist.

Ma vaatasin ise ka peeglis, et mida me oleme tegemata jätnud, kuna ma ei salga, et MTÜ-de oskus ennast selgelt väljendada või olla õigel ajal õiges kohas, on tihti nõrk, aga kaasa mängib võibolla natuke ka taust, et kui palju valitsejad üldse kedagi kuulavad. Ma ei taha meid kindlasti võrrelda, ma ei teagi, võibolla tahaks öelda, opositsioon või teadlased või midagi sellist, et väga sageli, kui mingi MTÜ suuremalt sõna võtab, siis vähegi tundlikumad erakonnad, keda kõik suuremad on, näevad kohe, et selle taga on ju see teine erakond, et neid ei ole kindlasti mõtet kuulata, iga mõistlik idee keeratakse suhteliselt kiiresti pea peale. Mina olen IRL-i taga, seda teavad ju kõik. Teiseks. Kodanikuühendused tunduvad vähetähtsad ilmselt paljus seetõttu, et neid on ju nii palju, igaüks tegeleb millegagi, raske on nende panust hoomata, aga väga lihtne on seetõttu kärpida. Ja kui nad midagi suurt üritavad, nagu mullused Minu Eesti mõttetalgud, tabas neid või meid hoopis vastupidine suhtumine, et muidu täiesti mõistlikud institutsioonid ja avaliku

võimu esindajad väljendasid, ma julgen öelda, lausa põlgust, et mida nad siin nüüd üritavad, kas riiki pöörata? 1. mail, kõik, mida Eesti elanikud minu meelest tahtsid, nii eesti- kui venekeelsed, oli otsida võimalusi, kuidas ise oma probleemidele üheskoos lahendused leida ja üllatavalt vähe vaadati ju seal mõttekodades omavalitsuste või riigi poole, vaadati just, kuidas seda ise teha. Muidugi, tark ja aktiivne kodanik on alati oht riigikorrale, aga me tahaks ikka arvata, et rohkem diktatuurile, mitte demokraatiale, kus me peaks elama. Kolmandaks. Eelmisel arutelul täiskogus andsid Riigikogu liikmed mitmeid lubadusi. Need loomulikult, kes rohkem teadsid asjast, ise kuidagi kokku puutunud või rohkem meiega suhelnud, Urmas Reinsalu, Toomas Trapido ja härra Soosaar, ega edasi sealt suurt ei ole midagi näinud. Kui me mullu ühe konkreetse mõttega pöördusime vastutava ministeeriumi ja Riigikogu poole, siis komisjon vastas, et ministeerium peab seisukoha võtma. Ministeerium loomulikult polnud nõus. Komisjon arutas, komisjon toetas meie ideed. Me saime vastuseks, et Eestis käivad asjad ikka niimoodi, et seadusandlik algatus peab tulema ministeeriumi poolt ja sinna paika see jäigi. Peaks uutest ühiskonnaõpetuse kavadest vaatama, kas lastele koolis ka ikka räägitakse, milline jõud meie põhiseaduse kõrval on koalitsioonileppel. Ma kardan, et kodanik ei saa sellest väga aru. Siit neljas näide, valitsuse tegevuskavas on kodanikuühiskonna riiklikkuse all mitu punkti, osad päris head punktid. Osadest aga ei saa aru. Neist ühe, minu jaoks väga olulise taha on juba ammu tehtud ministeeriumi ettepanekul linnuke. Kusjuures tehtud pole midagi. Sümptomaatiline on jälle see, et inimestena saame kenasti läbi, osakonnajuhatajate ja asekanteritega jne, aga ministeerium vastas ausalt, et neil pole selle teema osas aega, inimesi ja isegi huvi, sest teised poliitikad on olulisemad. Mulle ei meeldi sellised linnukesed „tehtud“, mida tegelikult ei ole tehtud. See ei peaks normaalne olema. Tuleme tagasi EKAKi juurde, mis on jätkuvalt meie tegevuse raamistik ja siin sein peal tänase arutelu nimes. On arutatud, kas me vajame selle vana ja uduse loosungliku EKAKi asemel mingit uut kodanikuühiskonna arengu strateegiat? Võib-olla isegi seadust, millele Urmas Reinsalu aeg-ajalt viitab, kuna see kõlab nii hästi. Isiklikult ma arvan, et ei. Kuigi me täna kuuleme mitme ettekandja suust, et üht või teist valdkonda tuleks keskselt koordineerida ja peaks eraldi arengukava tegema. Viimasel ajal on populaarne öelda, et seaduste muutmine nii suures mahus on väga halb, ei ole ju ka üha

uute ja uute mittetöötavate arengukavade koostamine ei mõistlik ega populaarne. Sest oluline pole selle dokumendi pikkus, nimi või vastuvõtmise aeg, vaid palju lihtsam - kes mida kolmanda ja avaliku sektori poolt teeb ja kust selleks ressursid tulevad. Need asjad on meil aastaid kirjas olnud. Väga palju asju lükatakse muudkui edasi, räägime me siis kaasamisest, rahastamisest või registrite korrastamisest, maksupoliitikast vms. Miks ma täna natuke rohkem närvis olin siia tules, et ma ei tea, mida ma ise peaks teistmoodi tegema ja ma ei ole päris kindel, mida Riigikogu peaks oma töös teistmoodi tegema. Tahaks jälle öelda, et me vajame põhimõttelist mõtteviisi muutust kodanikualgatuse suhtes ja teistsugust poliitilist kultuuri jne. Aga ma tean, et minu eluajal ei pruugi see juhtuda, sest kultuur muutubki aeglaselt ja ammugi mitte selle kahe aastaga, mis on meie eelmisest arutelust möödas. Tookord pidasin ma oma kokkuvõttes heaks stsenaariumiks seda, et Siseministeeriumi juures koos käiv nõndanimetatud EKAK ühiskomisjon hakkab uuendatud koosseisus tööle ja ministeeriumid rohkem ühte jalga astuma. Naljakkal kombel lõpetas see komisjon üldse sisuliselt töö, et siin mu küsimus oli väga meeldivalt adekvaatne, et mis sellega nüüd lahti on. Koos on käidud ja igasuguseid uuringuid ja kontseptsioone läbi arutatud, aga midagi rakenduslikku sealt suurt ei paista. Iga ministeerium toimetab suuresti

omaette ja kasutades vahel olukorda äragi, öeldes, et me ei saa siin otsustada, meil on kontseptsioon pooleli või teeb selle veniva kontseptsiooni rakendusideele täiesti vastupidise otsuse, kuna miski neid ei takista selleks, sest mingit ühtset lähenemist pole. Ja kui mõni horisontaalne dokument neid peaks ähvardama mõne kohustusega, siis loomulikult võetakse ennast puudutav kiiresti maha, sest ei ole mingit survet, et aktsepteerida seda, mis tuleb kusagilt Siseministeeriumi ametnikelt, kes on selle teema peal. Olgu üheks näiteks igavene kodanikeühenduste riigieelarvelise rahastamise korrastamine, mida me täna korduvalt kuuleme, kus me oleme 10 aastat analüüsinud poliitika soovitusi, koostanud erinevad summased, aga jutt on täpselt sama olnud, ükskõik kes selle analüüsi teeb või millal seda tehakse. Järelikult ei tähenda midagi endise ministri poolt kaks aastat tagasi rõhutatud koostööstruktuurid, vastutuse määramine, sidused, terviklikud strateegiad ja kõrgetasemeline komisjon. Ma uskusin aastaid nendesse sõnadesse, kuid näen, et neist nii väga kasu ei ole olnud. Liiasi me oleme näinud, eriti kriisi ajal, kuidas saab üleöö seadusi muuta, igasuguseid uusi algatusi teha ja suuri rahasid suunata. Kui üks minister ikka tahab mingis suunas liikuda, siis ta seda ka teeb, on see koalitsioonileppes või ei ole. Takistuseks heade ideede elluviimisel ei saa kindlasti olla see, et seda ei ole kusagil meie dokumentides kirjas. Katsun lõpetada. Minu arust ei ole kodanikuühiskond mingi asi, mida annab täpselt selles rütmis ja tempos edendada nagu riik igapäevaselt toimib. Teeme mingeid strateegiaid, mis MTÜsid puudutavad, siis anname neile natuke raha, et nad väga kõva häält ei teeks ja rahastamise ajame kas poliitiliseks või hästi bürokraatlikuks.

Esiteks on kõik täna siin räägitav riigijuhtimises nii horisontaalne, läbiv teema, et ega sellest ei saagi minu meelest saada mingit korralikku kõikehõlmavat strateegiat, mida me ikka üritame. Ja kui üritatakse, siis minu meelest surub see kodanikualgatust lõpuks alla ja surub alla igasuguseid vahvaid, kusjuures üldse mitte väga kalleid ideid. Kodanikuühiskonna edendamine vajaks rohkem julgust, usaldust ja vähem bürokraatiat, rohkem katsetamist, mis töötab, võttes vahel riskegi. See, et üks pool peab lõpuni teise poole reeglite järgi mängima, ei ole kodanikualgatuse toetamine, ega ammugi koostöö. Näideteks on siin ikka rahastamine ja kaasamine. Kindlasti kirjutavad neile mõtetele mingil määral alla ka äri sektori esindajad, kui jutuks tuleb ettevõtluspoliitika. Kindlasti aga ei kirjuta sellele alla sellised keskmised, tugevad, printsiipiaalsed normitehnikud, kelle jaoks tähendab paindlik ja mõistlik riik midagi enneolematut. Et eks me näe, kuidas kodanikuühiskonnaga tänavu läheb, sest me hakkame järjekordselt kodanikualgatuse arengukava aastateks 2011-2014 koostama. Kõige olulisem on, et sellest dokumendist ei saaks järjekordset rasvaste pealkirjade ja hõredate tegevustega paberit, mis ei lähe kummaski sektoris kellelegi korda ja kus poliitikud ei näe ammugi midagi, mida oma programmides toetada. Kui me vaatame valitsuse tegevuskava, kus on kodanikuühiskonna riikluse all 14 punkti, siis ma üritasin vaadata, et ma ei hakanud mingit skaalat tegema kui kaugele millegagi jõutud on, aga üheselt oli üks asi tehtud, see oli Tallinna Lennujaama ümbernimetamine kodanikuühiskonna teema all. Nii et vahel tundub teisi debatte jälgides, et isegi samasooliste kooseluküsimused on ühiskonnale ja poliitikutele kuidagi arusaadavamad

kui kodanikualgatused. Seal on väga selge, et vähemusi tuleb riigil varem või hiljem põhimõtteliselt ikkagi tunnustada. Kodanikuühiskonnast aga mõistetakse, et iga üksik ajab midagi omas suunas, häält on palju, valimisloosungite asemel tahetakse pidevat dialoogi, paljud tahavad raha, osad kasutavad seda valesti. Aga need, kes tahavad ära kuulamist ja mõistlikku

valitsust, need on ju ikkagi meie oma riigi kodanikud ja valijad, mitte miski arusaamatu asi, mida Eesti peaks Euroopa või Ameerika eeskujul üle võtma, kuna nii on viisakas arenenud riigile. Vabandust ajast ülemineku pärast! Aitäh!

Väino Linde

Aitäh! Väga mõtlemapanev jutt oli, mis tähendab seda, et ma ei muuda oma seisukohti väga kergelt. Kus siis veel viidata sellele, et raha on vähe ja et ministeeriumi ametnikud ei kuula ja et üleüldse kõik võiks hoopis parem olla, kus seda kõike veel välja öelda, kui Riigikogus poliitikute kohalolekul. Tänan! Annaks edasi sõna Hille Hinsbergile Riigikantseleist ja proua Liia Hännile e-riigi Akadeemiast. Kaasamine ja osalusdemokraatia. Palun proudad!

Hille Hinsberg

Aitäh! Meil on kahepeale Liia Hänniga 10 minutit aega ja me peame rääkima kahekesi sellepärast, et kaasamine ja osalemine on ühe asja kaks poolt. Mina räägin sellest positsioonist, kus ma olen olnud juba kolm aastat, Riigikantseleis ja Valitsuse kommunikatsioonibüroos olen jälginud ja toetanud kaasamise arendamist riigiasutustes.

Teie mappides on üsna põhjalik ülevaade sellest, mis on toimunud viimase kahe aasta jooksul ja üsna palju viiteid sellele, mis hetkel on käimas või tulevikus plaanis, niivõrd kui seda on võimalik välja lubada. Ma räägin kahest asjast, mis kaasamist ja osalust puudutavad. Need on kaks dilemmat. Esimene neist võib olla pealkirjaga "Kas kaasamine on projekt või on ta protsess" ja teine osa, millest tahan rääkida, puudutab kaasamist ja osalemist kui riigi läbipaistvuse ja avatuse osa. Esimese juurde tulles, nende kolme aasta jooksul, kui ma suhtlen riigiametnikega, asjalike ja oma eriala tundvate inimestega, siis kas alguses, keskel või lõpus me tuleme ikka selle juurde tagasi, et miks seda kaasamist kui tööprotsessi üldse vaja on? Me tuletame endale meelde, et kaasamise eesmärk on, kui võtta pragmaatiliselt, siis saada sisendit, saada läbimõeldumad, selgeks vaieldumad otsused, tasakaalustada huvisid, tasakaalustada mõjusid, mis nende otsustega kaasnevad ja igal juhul nende otsuste parem rakendamine. Aga teisalt kui vaadata mitte nii pragmaatiliselt ehk ametniku tooli pealt, siis on kaasamisel oluline mitte ainult see tulemus vaid ka viis, kuidas nende heade tulemusteni jõutakse. Ehk seesama, et kodanikud saaksid mõjutada neid asju, mis nende elu mõjutavad. Kui see võimalus on vähene või sootuks puudu, siis tekib trots, tekib arusaamatus ja ka võõrandumine riigist, mida me ju ei taha. Ma saan rääkida riigiasutuste poole pealt, sest ei ole veel kohalike omavalitsusteni selle tegevusega jõudnud, riigi poole pealt nii ametnikud kui eksperdid kui ka ühenduste inimesed oleme peamiselt tegutsenud selliste pehmete meetmete näol, algatuste ja projektidena, mis on aidanud koolitada, see tähendab tõsta teadlikkust, arendada oskusi, et kaasamise korraldus ja praktika oleks parem. Need on kõik sellised tegevused, mida võib nimetada toetavateks, aga paraku on puudu see, mida toetada. Me ei saa asendada selget süsteemi ja selget struktuuri kaasamise jaoks ja selle all ma ei mõtle tingimata õigusakti, vaid ma mõtlen alust tööprotsesside jaoks, mis on iga ametniku igapäevane argipäevane töö osa, ükskõik, kas see tähendab eelnõude ettevalmistamist, arengukavade koostamist, rahastamistingimuste selgitamist, mingite toetusmeetmetega tegelemist. Ütlen veel kord välja - ma olen veendunud, et kaasamiseks ja osalemiseks on vaja kindlamat töökorralduse alust ja need mõlemad asjad, mis on nii olulised, tuleb siduda tööprotsessidega, sest midagi eraldiseisvat, nagu kaasamise hea tava, nii kergesti omaks ei võeta. Sellele niiöelda lohutuseks või leevenduseks ma võin kohe öelda, et kaasamine peab olema vastavuses nende otsuste ühiskondliku kaalukuse ja mõjuga ja ei ole tingimata vaja absoluutselt iga asja puhul kaasata ja

kohutavalt selleks aega ja ressursi kulutada. Seda ei ole vaja, aga info nende otsuste kohta ja selle kohta, kuidas neid ette valmistatakse, peab olema alati kättesaadav kõigile. Ja siit ma tulen teise dilemma või seose juurde, nimelt kaasamine, osalemine ja läbipaistev avatud riik ja haldus. Riigikogus on väga selge süsteem, tuleb mingi asi majja sisse, sellele järgneb teatud menetlus ja väga hästi on jälgitav mismoodi see kulgeb, kuidas otsused ühest etapist teise liiguvad. Ministeeriumidel hetkel sellist väga selget skeemi ei ole, ei ole võimalik jälgida, kuidas tööplaanis mõni asi ette võetakse ja kuhu ta liigub, sest puudub kohustus sellist tööplaani avaldada, kuigi mitmed ministeeriumid seda väga kenasti teevad ja näiteks avalikustavad ja selgitavad neid tööplaanid oma partneritele. Siinkohal üks ettepanek, et nii Riigikogu kui ka kodanikud, kõik ühendused peaksid saama väga kenasti ülevaate, milliseid otsuseid ette valmistatakse, mis seisus nad on ja ka seda, kes ja kuidas koostamisel osalevad. Teiseks sellise infoliikumise või läbipaistvuse ettepanekuks on pidev mure seoses sellega, et inimesed ei saa seadustest aru, need on raskesti sõnastatud ja järjepidevalt antakse märku, et tahaks olla õigusteadlik kodanik, aga see on üsna keeruline. Kolmas asi seoses selle läbipaistvusega on soovitus avalikustada lobi- ja huvigrupid ehk kellega nii ministeeriumides kui ka Riigikogus läbi räägitakse. See on eriti oluline sellepärast, et tegelikult ei ole ühe arvamus niivõrd palju suurema kaaluga kui teistel. Kindel soovitus on mitte piirduda ainult kindlaks kujunenud nõu eliitpartneritega ehk siis nende kõige põhilisemate sotsiaalpartneritega, vaid arvestada kindlasti ühenduste, katusorganisatsioonide, eestkosteorganisatsioonide ja täitsa tavalise inimese arvamusega. Nüüd üks küsimus, nimelt see, et kes ja kuidas peaks lahendama nõu ebaõnnestunud kaasamise juhtumeid, kuidas sellest märku saaks anda, kuidas reageerida kaasamise totaalse puudumise puhul ja kuidas neid asju arutada. Siin ma küsiks Riigikogu käest, kui meil küsimuste voor tuleb, et kuidas Riigikogu praegu jälgib kaasamisprotsesside õnnestumist või tulemuslikkust, kuidas te sellest teada saate ja kuidas soovitate seda teha, et kõik, kes osalesid ja oma panuse andsid, saaksid ka väga sisukat tagasisidet selle töö kohta? Ja kui ma tulen tagasi alguse juurde, miks on kaasamist ja osalemist tarvis, siis need on mõlemad ju seotud hea haldusega. See tähendab, me räägime mõistlikust reguleerimisest, me räägime väiksemast halduskoormusest nii kodaniku kui ettevõtte jaoks ja me räägime avatud valitsemiskultuurist, nii et me võiksime rääkida nii täna kui ka edaspidi sellest, kas ja milline on Riigikogu programm nende suurte eesmärkide suunas liikumiseks. Täna! Ja annan Liiale sõna edasi.

Liia Hänni

Aitäh! Austatud Riigikogu liikmed, kõik head kodanikud! Proua Hille juba põhjendas, miks kaasamisest rääkides ei saa läbi ilma osalusetu. Tõepoolest ainult need kaks olulist nähtust koos annavad meile võimaluse rääkida osalusedemokraatiast, mis on kõigi poliitikute eesmärk ja mida ka kodanikud igatsevad. Kahtlemata on sellel protsessil kaks osapoolt, avalik võim ja kodanikud, kelle arvamus küsitakse ja kes tahavad oma arvamus avaldada. Mina olen viimased aastad tegelenud e-riigiga ja püüdnud aru saada, kuidas seda riiki on võimalik rakendada ka demokraatia teenistusse ja seal on hästi teada üks rahvusvaheline veebileht, kus kodanikud saavad kaasa rääkida, aga kodanikud ei tule sinna arvamus avaldama ja see on tõsi ka Eesti riigis. Kui selle nähtuse juuri natuke analüüsida, siis saab selgeks, et asi pole mitte veebilehes, vaid asi on selles, kuidas on otsustusprotsess kujundatud. Ka Eestis on olukord selline, et meil tuleb tõde tunnustada, et Eesti avaliku võimu otsustusprotsessid vajavad ümberhäälestamist selleks, et kodanikud saaksid selles osaleda. Alustagem valitsusest, sest täna sünnib ju enamuse otsuseid täitevvõimu

tasandil.

Küsin siinkohal Riigikogu liikmetelt, kuidas saaks avalikkus mõjutada valitsuskabineti kinniste uste taga sündivaid olulisi poliitilisi otsuseid, kui isegi Riigikogu käed tunduvad lühikeseks jäävat. Kas see on paratamatus, et tegelik otsustamine koondub järjest kitsama ringi inimeste kätte, kusjuures avalikkus reeglina ei tea, mille üle vaieldi ja mida lõpuks otsustati. Hiljem võib muidugi selguda, et eelnõude ja arengukavade menetlemisel on teatud valikud juba kivisse raiutud. Siit ka minu esimene ettepanek Riigikogule, võtta luubi alla poliitiliste otsuste langetamise senine praktika ja tagada nende vastavus põhiseaduses sätestatud demokraatliku õigusriigi põhimõtetele. Võita tagasi Riigikogule kui rahva esindusele kuuluv sünnipärane sõnaõigus. Millal see kaduma läks? Loomulikult ootame me Riigikogult otsuste langetamist vastavalt seaduses sätestatud protseduuridele ja nõuetele, mitte kokkuleppeid kinniste uste taga, nagu see hiljuti juhtus kui arutati Riigikogu liikmete palkasid. Sisuliselt ei olnud arutelu komisjonides, vaid serveeriti juba valmisolev otsus. Nüüd kaasamise heast tavast. Juba viis aastat saame rõõmustada selle üle, et see hea tava on olemas, ta on kättesaadav Vabariigi Valitsuse kodulehel, ka inglise keeles, ma olen ise sellele korduvalt viidanud, kui ma erinevatele välisgruppidele loenguid pean. Aga täna tuleb ka siin tõele näkku vaadata ja tunnistada, et protsess hea tava elluviimiseks on olnud liiga aeglane. Lisaks sellele, et me iga päev või üle päeva võime lehtedes lugeda kurtmist selle üle, et kedagi ei ole kaasatud või kellegi arvamus on jäetud arvestamata, on ka Justiitsministeerium oma väga põhjalikus õigusaktide mõju analüüsis asunud seisukohale, et õigusloome protsess vajab suuremat läbipaistvust ja õiguselgust, ka seda erinevate osapoolte kaasamise jaoks. Siit minu vastus ministri esimesele küsimusele, kas me vajaksime õiguslikku regulatsiooni, et otsustusprotsessid paremaks teha. Minu vastus sellele küsimusele on jah ja kõige kiirem tee mingigi selguseni on minu arvates toetada justiitsministri algatust selleks, et rakendada õigusaktide mõju hindamise kord. Kusagil on see kord olemas, selle väljatöötamiseks on kulutatud üsna palju raha, aga selle korra elluviimine on kusagile takerdunud ja pole päriselt selge valitsuse välisele vaatlejale, milles on asi, tõenäoliselt on tegemist poliitiliste erimeelsustega kui ametkondlike vastuoludega ja siit minu ettepanek Riigikogule nr 2, vaadata milles see asi on ja omalt poolt täitevvõimu kontrollifunktsiooni ellu viies aidata kaasa sellele, et sünniks mingi selgus, kuidas õigusaktide menetlemine käib. Aga seejuures tuleb selgelt aru anda sellest, et peale õigusaktide siiski Eestis riigis on olulised praegu erinevad tegevuskavad, strateegiadokumendid ja ka nende valmimine ei saa olla päris juhuslik, vaid ka siin on vaja suuremat selgust ja avatust, et me saaksime kaasa rääkida strateegiadokumentide valmimisel. Alari Rammoga võib siinkohal ka vaielda, kas neid kontseptsioone vaja on. Ja minu vastus muidugi ministri küsimusele on, et kontseptsioone on üldjuhul vaja küll, et asjad läbi mõelda, aga kui me kirjutame kontseptsioonide kontseptsioone ja jätame üksikküsimused lahendamata, nagu see rahastamisega aastate jooksul juhtunud on, siis tõepoolest on küsimus, milleks neid kontseptsioone vaja on. Nüüd veel üks oluline asi. Kui me kõigis nende eelnevates asjades nagu õigusloomeprotsessi selgus ja läbipaistvus, suudame midagi ära teha, kui rakendub tööle õigusaktide menetlemise ühtne infosüsteem, mida Hille kutsub toruks ja ka kaasamise hea tava, on saanud halduskultuuri osaks, siis kuidas on kodanikega, kuidas on kodanike võimekusega osaleda, anda oma panus kogu sellesse protsessi? Siin on mitmed murettekitavad küsimus, ma nimetaksin ainult üht ja see on see, et järjest rohkem kolib kaasamine ja osalemisvõimalused ka veebi. See tähendab, et eriti nende uute osalemisvõimaluste teadvustamisel tuleb väga palju tööd

ära teha. Kas te teate, et Vabariigi Valitsus on ühinenud Euroopa Nõukogu e-demokraatia soovitudestega. Noogutage, kui te teate või raputage pead! Mõned noogutavad, pead ei raputa keegi. Need soovitud on tegelikult olemas, valitsus on andnud lubaduse, et ka e-demokraatia juurutamiseks riigis võetakse vastu konkreetsemad tegevuskavad. Siiani tuleb märkida, et ei ole ma sellist dokumenti näinud, kuigi paljudes Euroopa riikides on sellised dokumendid juba olemas ja väga selgepiirilised tegevused rakendatud.

Ma olen püüdnud teha lobi Majandus- ja Kommunikatsiooniministeriumis, kuid siiani ei saa teile väga positiivsetest tulemustest kahjuks ette kanda. Võib-olla ma olen keerutanud vale ministri nõõpi või ministeriumi ametniku nõõpi, ministri juurde ma ei ole julgenud minna. Andke mulle täna siis nõu, kellega peaks koostööd tegema ministeriumides selle nimel, et meil demokraatia ei oleks mingi valitsusväline nähtus, vaid et me saaksime koos arutada, mida ette võtta, et tehnoloogia panna demokraatia teenistusse. Lõpetuseks. Ma ootasin tõesti tänast arutelu suure põnevusega ja tegelikult ei ole arutelu veel käima läinudki, me peame monoloogi. Kuna ma kunagi olen olnud ka üks teie hulgast, siis ma mõistan kui keeruline on tegelikult rahvaesindaja roll ja tihtipeale see suunda näitav kompass hakkab vurinal kohapeal keerlema, teadmata kus suunas parajasti tuleks tormata. Siin on mul teile väike juhtnõör ja üks ja ainukene orientiir selles keerulises olukorras on see, et Riigikogu on rahva valitud ja kõige tähtsam selles töös on side rahvaga ja see ongi osalusdemokraatia, nii et, edu teile. Aitäh.

Väino Linde

Aitäh. Mis võiks meil nende heade soovide vastu olla ja kindlasti Riigikogu teeb oma avalikku tööd eelkõige läbi Riigikogu istungite, kuid aruteluks valmistatakse ette Riigikogu komisjonides ja Riigikogu komisjonid kindlasti ei ole selles mõttes näitelavaks, kus publik saab vaadata, kes ja mismoodi vaidles ja mis seisukohti välja tõi. Küll aga jõuab see töö tulem igal juhul Riigikogu saali ja komisjoni tegevusse oleme alati, vähemalt need komisjonid, kes meil täna siin esindatud on, kaasanud ka kolmanda sektori esindajad, kes ühel või teisel kujul on saanud oma seisukohti meile välja öelda ja oleme püüdnud neid võimalusel arvestada. Aitäh esinejale! Edasi härra Laius, SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital, ühenduste suutlikkus ja tugistruktuurid. Palun!

Agu Laius

Aitäh, härra juhataja. Head Riigikogu liikmed, kodanikuühenduste esindajad ja kodanikuühiskonna huvilised! Nagu minister juba mainis, on kodanikuühendusi, mittetulundusühinguid ja sihtasutusi üle 30 000 ja see arv on kasvanud ning kasvab ilmselt jätkuvalt jõudsalt. Mittetulundussektor on vaieldamatult omandanud väga olulise rolli ühiskonnas. Edaspidi on ilmselt oluline fookus pisut ümber sättida ning kasvatada olemasolevate kodanikuühenduste tegevusvõimekust, võimaldades neile piisavalt vajalikke tugiteenuseid ja enese arendamise võimalusi. Läinud aastal tegi EMSL kodanikuühiskonna sihtkapitali toel ühe uuringu, mis on tervikuna kättesaadav kodanikuühiskonna sihtkapitali kodulehel, ilmselt ka EMSL kodulehel. Selle uuringu üldjäreltuleks on, et enamus ühendusi üldjoontes mõistab oma rolli ühiskondlike protsesside mõjutamisel ja paljudel on ka arusaam ning ülevaade võimalustest, kuidas seda teha saab. Peamise takistusena kaasarääkimisel poliitika kujundamises ja otsuste tegemise protsessides toodi esile vastastikustel kokkulepetel põhinevate ja selgepiiriliste ning väljakujunenud koostöövormide puudumist avaliku võimuga ning seda, et rahastamise põhimõtted ei ole ühendustele üheselt arusaadavad ega ka lõpuni läbipaistvad. Ühenduse suutlikkuse aluseks ongi nende eesmärgipärast tegevust toetavate meetmete olemasolu ja

rakendamine, ühenduste võimekusele kaasa aitav rahastamise korraldamine. Teisisõnu, riigis kehtestatud kodanikuühenduste rahastamissüsteem, kord ja konkreetsed rahastajad kujundavad ühenduste suutlikkuse. Rahastajatel on rahastamistingimuste seadmise ja nõudmiste kehtestamise kaudu väga suur roll ühenduste suutlikkuse suurendamisel või ka selle pärssimisel ning ühinguorganisatsiooni kultuuri kujundamisel. Rahastamine on avaliku võimu ja kodanikuühenduste vastastikusel huvil põhinev koostöövorm, mis tugineb arusaamal nende teineteist täiendavatest rollidest. Läbi eestkoste rolli tagavad ühendused erinevate huvide ja teadmiste jõudmise avalikesse aruteludesse, aidates nii kaasa demokraatia ja sotsiaalse turvalisuse suurendamisele ning tõstes sündivate otsuste kvaliteeti ja nende legitiimsust. Vähetähtis ei ole siin ka ühenduste roll kodanikutunde kujundamisel ja kasvatamisel. Seega, avaliku võimu huvi kodanikuühenduste tegevuse rahastamise vastu tuleneb saadavast ühiskondlikust kasust. Senine liigselt projektipõhine, üksnes valdkonna tegevuste rahastamine, mis sageli ei toeta ühenduste juhtimise, finantsarvestuse, läbipaistvuse ja aruandlusvõimekuse paranemist, on kujundanud ühenduste struktuuri ja suutlikkuse. Kogu tähelepanu on keskendatud projektidele. Kõik on ühendustes projektijuhid, kellelgi ei ole aega, piisavat kompetentsi ega ressursi tegelda ühingu strateegia, juhtimise ja töö korraldamisega. Vaid pisut enam kui neljandik ühenduste juhtidest saab selle töö eest töötasu ja väga tihti pärineb seegi töötasu kuskilt projektirahadest. Tõsist kaalumist vajab paljude olemasolevate erinevate rahastamismeetmete oluliselt parem omavaheline sidustamine, alates kokkulepetest, kuidas kaetakse ühenduste üldkulusid, ühetaolistest nõudmistest kuni ühtsete taotlus- ja aruandlusvormideni välja. Senise praktika kohaselt ei ole harvad juhtumid, kus ebapiisavalt ja läbimõtlemata rahastamismeedet korvatakse ülepingutatud bürokraatlike nõudmistega, mille sisu ja vajalikkus on küsitavad. Vastastikusest huvist lähtuva tulemustele suunatud lahenduste saavutamiseks on vajalik kodanikuühenduste riikliku rahastamise terviklik ja riigi strateegiliste arengukavade eesmärkidega seostatud süsteem. Vastav kontseptsioon kiideti heaks Vabariigi Valitsuses möödunud aasta märtsis, tänavu peaks valmima kontseptsiooni rakenduskava. See peaks siis juba oluliselt parandama nende eraldatavate rahade kasutamist, muutma selle korra ühtsemaks, korrastatumaks ja läbipaistvamaks. Meil on välja kujunenud teatud tugistruktuurid soodustamaks kodanikuühenduste tegevust. Koordineeritud maakondlik kodanikuühenduste nõustajate-konsultantide võrgustik töötab ennekõike kohaliku tasandi ühendustega. Paralleelselt MAK-de korraldatavate koolitustega korraldab EAS ka iseseisvalt alustavatele ühendustele koolitusi. 2008-2009 läbis vastavad 3-päevased alustavate ühenduste juhtidele suunatud koolitused kokku 668 inimest. Oluline tugitegevus on info kogumine, süstematiseerimine ja sihtgrupile kättesaadavaks tegemine. Seda tööd peab EMSL, ilmuvad e-nädalakiri, väga mahukas koduleht, ajakiri Hea Kodanik. Igal aastal toimub ühenduste suvekool, kevadkool, kärjad ja mitmed teised ühendustele olulised ettevõtmised. EMSL analüüsib regulaarselt ühenduste probleeme ja vajadusi ning peab muutuste saavutamiseks läbirääkimisi avaliku võimu struktuuridega. Alari Rammo väljendas siin skepsist selle viljakuse osas, aga usutavasti seda jätkatakse. Tugiteenuseid oma liikmesorganisatsioonidele peaksid osutama ka katusorganisatsioonid. Valdakondlikud katusorganisatsioonid teatud määral seda ka teevad. Toimiv ebaproportsionaalselt ületähtsustatud valdkondlik projekti rahastamine on sundinud katusorganisatsioone tegelema mitmesuguste valdkondlike projektide elluviimisega: toetada liikmesorganisatsioonide tegevust, osutada neile vajalikke tugiteenuseid ja olla ennekõike eestkosteorganisatsioon. Selle rolli väljakandmiseks vajavad katusorganisatsioonid ise regulaarset

tegevustoetust, mida neil aga seni eriti kuskilt saada ei ole. Kodanikuühiskonna sihtkapital, tulenevalt oma põhikirjalistest eesmärkidest, on peamiselt küll rahastaja, kuid ka oluline ühenduste tugistruktuur. Kahe tegevusaasta jooksul on väga oluliseks kujunenud just tugitegevuste osakaal. Me juhendame konsulteerime, nõustame, korraldame koolitusi ja teabepäevi väga paljudes kodanikuühenduste tegevusvaldkondades nagu organisatsiooni juhtimine, dokumenteerimine, arhiveerimine, raamatupidamise korraldamine, projektide ja eelarvete koostamine ning elluviimine ja aruandlus kuni selleni välja, et ka kalendri tundmine ja lepingutest kinnipidamine on olulised. Üha olulisemaks muutuvadki konkreetsete ühenduste individuaalsed nõustamised ja konsulteerimised. Kitsaskohaks ei ole enam mitte niivõrd mittetulundusühingute algteadmised, millele praegu on rõhk asetatud, vaid tegutsevate ühingute juhtide regulaarse koolitamise ja nõustamise käivitamine. Heaks ja väga tulemuslikuks näiteks ühenduste tegevusvõimekuse suurendamisel on vabaühenduste fondi rahastatud Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liidu arenguprogramm, milles osalevat ühendust nõustatakse pikema perioodi jooksul, kuidas ühendust strateegiliselt ja paremini tööle rakendada. Selle nõustamise tulemuslikkust kinnitavad ka sihtkapitali projektide taotlusvoorud, kus nõustatud organisatsiooni taotlused on olnud vägagi edukad. See programm vajaks kindlasti jätkamist. Sama vajadust hakkab katma ka EASi poolt kavandatud 2010. aastal käivitata mittetulundusühingute juhtide kuupäevase arenguprogrammi elluviimine, mis on suunatud tegutsevate ühenduste juhtide arendamisele ja samuti ka ühingute mentorlusprogramm, mille eesmärk on avalikes huvides tegutsevate ühenduste võimekuse ja professionaalsuse kasv läbi ühingute omavahelise partnerluse. Uus, igati tunnustamist vääriiv on suundumus kodanikuühiskonnas, kus paljud äriühingud ja äriinimesed on valmis tegutsema kodanikuühendustes ja -liikumistes. See on andnud kodanikuühendustele ärilise mõtlemise, teadmisi, aga toonud kaasa ka vajaduse tutvustada neile inimestele omakorda Eesti kodanikuühiskonna aluseid ja avaliku raha kasutamise põhimõtteid. Väga märgatav on see koostöö "Teeme ära!" liikumise raames ja see on olnud väga tulemuslik liikumine. Möödunud aasta 1. mail arutatud mõtted on jõudnud projektide tasandile ja üha sagedamini kohtan oma taotlusvoorudes just sealt mõttetalgutelt alguse saanud projekte. Oluline mittetulundussektori ühine suundumus on sotsiaalse ettevõtluse edendamine. Teemaga tegeleb Hea Teo sihtasutus. Sihtkapitali toetusel käib hetkel sotsiaalse ettevõtluse projektide elluviimine. Ettevõtluse ja omatulu teenimise suunas tegutsemine toob ühenduste päevakorda aina uued teemad. Äriplaan, konkurents, käibemaks, hinnakujundus, ettevõtlustulu teenimine ühenduse raames või uue eraõigusliku juriidilise isiku kaudu - sellealast nõustamist ühendustele ei paku seni keegi. Üle vaatamist vajaksid ka mitmed asjakohased seadused, mistõttu selgeid vastuseid ei suuda anda ka ametnikud ja riigistruktuurid. Kokkuvõtteks võiks öelda, et EKAKi rakendamisel on viimasel kahel aastal tehtud ära üsna palju tööd. Kuid see on omakorda kaasa toonud paljusid uusi, seni meile veel teadmata väljakutseid, mis vajavad mittetulundussektori ja avaliku sektori edasist veelgi paremat koos- ja ühistööd. Ma väga lootan, et see arutelu, mis tuleb kuu pärast Riigikogus, annab sellele piisavalt hea tõe. Aitäh!

Väino Linde

Tänu! Nii et koolitus ja veel kord koolitus. Eks meie tänane selline ühine kokkusaamine on käesoleva teema arutelu kaudu ka teatud mõttes poliitikute koolitamisenä käsitletav. Edasi annaksin sõna Poliitikauuringute Keskuse Praxis esindajale, Annika Uudelepp. Rahastamine ja

teenuste delegeerimine. Palun!

Annika Uudelepp

Aitäh, härra juhataja! Austatud kohalolijad! Väga suurepärase sissejuhatuse rahastamise teemasse tegi juba eelmine ettekandja Agu Laius, näidates ära selge seose ühenduste võimekuse, st ka riigile heaks partneriks olemise võimekuse ja rahastamise vahel.

Mina püüan päris mitmete paksude analüüside hulgast, mida Poliitikauuringute Keskus Praxis on viimastel aastatel läbi viinud, välja noppida need, mis puudutavad teenuste osutamist ja rahastamist ja mis võiksid huvi pakkuda ka tänasele publikule.

Rahastamisest. Kindlasti tuleb joon alla tõmmata väga olulisele otsusele rajada Kodanikuühiskonna Sihtkapital. See on andnud väga olulist efekti. Samas me peame meeles pidama, et väga suur osa rahast, mis täna ühendustele läheb, on ka endiselt välisabi ehk Eesti sisene raha ei ole siin mitte alati see kõige dominantsem. Olulise asjana mainiksin ära veel selle, et aastatel 2006 ja 2007 tõusis riigieelarveline rahastamine kodanikeühendustele umbes kolmandiku võrra. Jah, see oli küll masu-eelne aeg, aga see on väga tugev signaal. See rahasumma, mis 2007. aastal riigieelarve kaudu ühendustele eraldati, oli 683 miljonit, peaaegu 700 miljonit. Riigikogu teeb eelarvelisi otsuseid, see on väga-väga suur raha, nii et me täna ei saa rääkida sellest, et riik ei anna ühendustele raha. Annab, väga palju annab. Aga siit oleks aeg edasi vaadata, et mille jaoks riik tahab ühendustele raha anda ja mitte selle vaatenurga pealt, et riik peaks ühendusi üleval pidama.

Kodanikuühenduste vabadus ongi selles, et nad organiseeruvad ise, toimetavad ise. Kuid riigil on kindlasti oluline silmas pidada ja täna sel päeval aeg vastata küsimusele, kuidas eestkostetegevusi rahastada, ehk siis saada sisukat partnerlust kodanikuühenduste näol. See oleks seesama otsene sisend demokraatlikuks otsustuseks.

Teiseks, kuidas näha kodanikuühenduste rolli nende samade otsuste ja strateegiatega elluviimisel. Selle juurde tulen ma veel tagasi. Samuti näha seda rolli, mida eeldatakse, mida ühendused ise korraldavad. Täna on ühenduste rahastamine üsnagi ebaühtlane, üsnagi läbipaistmatu ja küllaltki segane ühenduste poolt vaadatuna. Väga palju on ülereguleerimist. Mõned grotesksed näited, millega mina oma töös olen kokku puutunud, sisaldavad ka seda, kuidas üks riigiasutus küsis 6000-kroonise toetuse andmise eest ühele ühendusele ühe ürituse läbiviimiseks umbes 15 lehekülge dokumentatsiooni, aruandlust. See on koht, kus me peaksime mõtlema, milliseid regulatsioone riik tegelikult peaks looma. Meil on kümneid ja kümneid asutusi, kes täna annavad erinevat laadi toetusi, ostes erinevat laadi teenuseid kodanikuühendustelt ja igaüks neist mõtleb ise need reeglid välja. Ühtlustatust on vaja, selgust on vaja ja lihtsust on vaja! See on alus tegelikult läbipaistvuseks, see on sõnum, mis peaks Riigikogu huvitama - riigiraha läbipaistev sihiteadlik kasutamine. Ühenduste poole pealt ei ole see täna veel selline. See töö, mida Siseministerium on viimastel aastatel teinud ühenduste rahastamise korrastamisega, on hädavajalik ja nagu minister mainis, on selle rakendamine praegu käigus.

Avalike teenuste osutamise poole pealt on oluline sõnum see, et need seadused, mida Riigikogu täna vastu võtab, sisaldavad väga palju avalikke teenuseid kodanikele. Olgu need siis sotsiaalteenused, siin on täna sotsiaalkomisjoni liikmeid, samuti noorsootöös, samuti teatud riigipoolsed rollid kultuuri, vaba aja veetmise, huvitegevuse, spordi alal. Väga oluline on teada, et päris olulist osa nende teenuste osutamisel kannavad täna kodanikeühendused. See tähendab, et valdavalt kohalikud omavalitsused, kes neid teenuseid vahetult osutavad, on selle osutamise edasi

delegeerinud ja see on Eestis väga levinud praktika. Kuid selle praktika puhul jääb silma see, et rahastamine on väga ebajärjepidev ning lühiajaline. Need rahastajad - needsamad teenuste tellijad kohalikud omavalitsused - ei ole sageli teadvustanud, et see pole mitte selle ühenduse rahastamine, kui kodanikualgatusliku ühenduse rahastamine. See on tegelikult avaliku teenuse pakkumine kodanikule, mida on mõistlikum teha ühenduste kaudu, sest ühendused on teenusesaajale sihtgrupina lähemal. Kodanikeühendused suudavad sageli ka efektiivsemalt seda tööd teha ja selle positiivseid efekte on paljuski rõhutatud. Oluline sõnum rahastamise ja teenuste kontekstis on see, et kodanikuühendused ei ole kõik ühesugused. Me oleme harjunud liialt mõtlema klišeelikult, et kodanikuühendus on selline toredate inimeste klubi, kes käib aeg ajalt koos ja võtab midagi ette, teeb, korraldab paar üritust kuskil jne.

Mitmekesisust on oluline silmas pidada ka rahastamisel ja teenuste osutamisel. Need ühendused, kes teenuseid osutavad, on reeglina üsna professionaalsed ühendused. Lihtsalt need teenused, mida nad osutavad, ei ole avalikul ja eraturul atraktiivsed, sest erasektor ei suuda neist kasu lõigata. Samuti ka nt see organisatsioon, kus mina töötan, Poliitikauuringute Keskus Praxis, on hea näide. Meil on tööol 20-pealine analüütikute seltskond. Meid on väga raske nimetada selliseks keskmiseks kodanikuühenduseks. Me oleme sihtasutus, kes täidab mõttekeskuse rolli. Selline ühenduste professionaalse võimekuse ärakasutamine heas mõttes partnerluse näol, teenuste osutamisel, ka poliitikate kujundamisel, on see, mida saaks palju targemini teha, kui nähakse seda mitmekesisust. Samuti on need samad märksõnad, mida ma rahastamise puhul mainisin - läbipaistvus, eesmärgistatus, lihtsus, väiksem bürokraatia - märksõnad, mida teenuste osutamisel rõhutada tuleb.

Ja lihtsalt kõrvalmärkusena, kodanikuühenduste ja teenuste osutamise teemast väljudes, ütlen seda, et ka Eestis ei ole täna määratletud ära seda vastutavat asutust või ministrit, kes vastutab üldise avalike teenuste osutamise taseme tõstmise eest. Seda ei ole otsustatud formaalselt. See tähendab, et iga minister oma valitsemisalas korraldab oma teenuseid, mis sageli viiakse ellu hoopis mitte keskvalitsuses, vaid järgmistel tasanditel ja seal toimub see väga mitmekesisel viisidel.

Teenuste delegeerimise seisukohalt mina mõtleks ikka päris tõsiselt, et kuidas regulatsioone parandada. Meie analüüs näitas, et väga paljud omavalitsused ei oska täna ka sellist koostööviisi kasutada, kuna seaduses ei ole seda kirjas. Olles ka ise mõnda aega riigiparaadis töötanud, tean, et kõike ei peagi seadusesse kirja panema. Aga kui sellise oskuse puudumine, sellise võimaluse mittekasutamine tuleneb sellest, et nähakse, et seadus ei anna piisavat selget alust, siis see on ehk ka signaal seadusandjale. Teenuste seisukohalt vaadates ei ole eesmärk osutada neid tingimata kodanikuühenduste kaudu, eesmärk on osutada neid nii, et neid teenuseid pakutakse kodanikele võimalikult hästi, võimalikult mõistliku avaliku raha kasutamisega ja et need annaksid ka ühiskondliku efekti: rahulolevad kodanikud, aidatud hädas olijad või mis iganes see eesmärk on erinevates valdkondades. Need on need kohad, kus ilmselt oleks vaja asutustel üle vaadata, kuidas ikkagi need teenuse nõuded on sätestatud, sest keerukaid isikuteenuseid, näiteks sotsiaalteenuseid, on võimalik osutada väga mitmel moel, kui nende sisu ei ole avatud. Minu poolt aitäh!

Väino Linde

Tänan! Väga kiire ja konkreetne esinemine. Nagu üks vaesunud USA ärimees on öelnud, et raha on vähe ja edaspidi tuleb kasutada mõistust. Annangi sõna Avatud Eesti Fondi esindajale proua

Mall Hellamile kodanikuhariduse teemal! Palun!

Mall Hellam

Head Riigikogu liikmed! Lugupeetud minister, lugupeetud kolleegid! Enn Soosaar on kunagi kirjutanud, et demokraatiasse ei astuta, vaid demokraatiaks kasvatakse. See tähendabki seda, et tänapäevase demokraatia ja kodanikuühiskonna toimimiseks vajavad inimesed ettevalmistust ja koolitust. Selleks, et langetada arukaid otsuseid, osaleda ühiskonnaelus või aidata inimestel oma huvide kaitseks välja astuda, tuleb inimesi koolitada, mis omakorda tähendab hea kodanikuhariduse andmist. Kahjuks tundub vahetevahel, ja see on tõesti minu isiklik sisetunne, ja ma vabandan väga, et ma kasutan väga reljeefset väljendit nüüd, kahjuks tundub sageli, et otsustajad ja poliitikud võib-olla väga ei tahagi teinekord, et valija liiga palju mõtleks ja liiga palju mäletaks. Tegutsetakse suunal või lähtutakse mõtteviisist, et parem ongi, kui valijad käituvad kui lühikese mäluga ja populismivõrku langev ja tormav räimeparv. Ma ütlesin, et see on võib-olla väga ekslik sisetunne. Kui aga siiski võtta eesmärgiks tugev ühiskond, mis põhineb tugeval kodanikuosalusel ja koostööl, siis me peame oma haridusteamadele ja kodanikuharidusele mõeldes kontsentreerima kolmele sambale - teadmistele, oskustele ja väärtushinnangutele.

Paljude riikide kogemus, ja meist nii mõneski mõttes demokraatia arengult eespool seisvate riikide kogemus, näitab, et näiteks noored, kes on varakult kokku puutunud vabatahtliku tööga, löönud kaasa vabaühendustes ja sealt oma positiivseid kogemusi omandanud, tegelevad samade asjadega ka hiljem, vanemas eas - löövad kaasa sotsiaaltöös, keskkonnakaitses ja paljudel muudel aladel. Nii et, seos hariduse ja praktika vahel on otsene. Samas on selge, et nii nagu muutub elu, peab muutuma ka kodanikuharidus ja kodanikuks olemise võtteid ja oskusi tuleb omandada elukestvalt ja elu lõpuni.

Kui proovida iseloomustada Eesti olukorda, kus me oleme oma demokraatia saavutustega, siis on hea pöörduda alati käepärase uuringu juurde. Briti nädalaleht Economist'i uuringus paigutus Eesti oma demokraatia tasemelt 33. kohale, kuhu ma satume kategooriasse nimetuse all, puudulik või lonkav demokraatia. Ja siin on kindlalt selle mitte eriti kõrge koha üheks põhjuseks see, et meie kodanikuharidus on arenenud süsteemitult ja isevooluted ja see on vähe seostatud riigi üldisemate visioonidega. Muidugi siinkohal oleks väga hea teada saada, millised on meie riigi suuremad ja kaugemad visioonid.

Kui tulla EKAKi juurde, siis EKAKi raames on tehtud väga palju ühekordseid algatusi, on palju räägitud ja koos käidud. Võib öelda, et suuremad sellised käed külge tegevused ja projektid on läinud käima ja toimunud väga paljude erinevate rahastajate toetusel ja mitte nii palju riigi toetusel.

Aga nüüd ma asuksin hästi lühidalt ja hästi ülevaatlikult kahe suurema teema juurde, milleks on kooliharidus, et mis meil seal toimub ja mis toimub vabahariduses ehk siis koolivälises ehk elukestva hariduse valdkonnas. Koolis, teisisõnu formaalhariduses, toimub meil kodanikuks õpetamine ja noorte suunamine ühiskonnaõpetuse kaudu. Kuigi viimasel ajal valminud materjalid on kindlasti paremad kui kunagi varem, ja teoreetilised materjalid on kaasajastatud, on kindel märk see, et noorte praktilised kogemused ja nende soov kodanikeühendustes kaasa lüüa ei ole kasvanud. Isegi kui tasemetöid ja eksameid on tehtud väga hästi, siis noorte huvi ise kaasa lüüa erinevates aktsioonides ei ole, huvitaval kombel, kasvanud. Kui võrrelda Soome andmetega, siis ilmneb, et Soome noored on aktiivsemad ühinema erinevatesse liikumistesse ja ühendustesse.

Meie noored võtavad suuna väga tihti otse partei noorteorganisatsioonide poole ja ei ole üldse nii palju huvitatud laiemate ühiskondlike organisatsioonidega ühinemisest.

Siin on üks väga huvitav mõtlemise koht, et mida õpetatakse koolis, kuidas õpetatakse ja kuidas meid ümbritsev keskkond sellele kaasa aitab, et me saaksime aru, kuidas meie saame oma elu erinevates valdkondades mõjutada ja paremaks teha.

Uue põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega ühiskonnaõpetuse riigieksam kaob. Siin on oht, et ühiskonnaõpetus tõrjutakse eemale selles mõttes, et kui on ettenähtud riigieksam, siis selleks drillitakse, võetakse hommikust õhtuni läbi. Kui see olukord muutub ja õpetajad ise pole väga hästi ettevalmistatud ega ka huvitatud ja tunnevad ennast ebakindlalt kodanikuhariduse küsimustes, siis võib tõesti tekkida oht, et meie lapsed tulevikus teavad veelgi vähem kui nad täna teavad.

Üks küsimus on veel koolides väga oluline ja sellest räägib kindlasti ka Tanel Mätlik, et vene koolide saavutustase kodanikuhariduses on oluliselt madalam Eesti koolide omast ja see lõhe pole viimase kümne aasta jooksul vähenenud. Kooliga seoses on mul veel üks tähelepanek - õpilaste reaalne kaasamine kooliellu on kooliti väga erinev, alati võib tuua väga huvitavaid näiteid aktiivsetest koolidest erinevates omavalitsustes ja hästi hakkajatest õpilastest, aga paraku need jäävad üksikuteks eeskujudeks ja võib vist otse välja öelda - eranditeks. Selleks, et noor saaks aktiivseks, tubliks, hakkajaks, hoolivaks, selleks on vähe olla kaasatud ainult kooli õpilasomavalitsuses. Kogu kooli atmosfäär ja keskkond peab olema demokraatlik, mis on ka üks suuremaid probleeme meie hariduses.

Kui paari sõnaga mainida, mis toimub väljaspool kooli ehk siis vabahariduses ja elukestvas õppes, siis võib öelda, et on suhteliselt palju ühendusi, mis koolitavad ja kus kodaniku pädevus on koolituste üheks osaks. See muidugi peegeldab selle teema tohutut mitmekesisust, sest kodanikuharidus tähendab nii majandusharidust kui maailmaharidust, Teisest küljest on see kindel märk ka selle kohta, et kodanikuhariduse temaatika on ikkagi väga laialivalguv ja kuidagi sihipäratu. Seda ei korraldata rahastaja poole pealt süsteemselt ja meie ühiskonnas pole näha ka seostatust ja tõelist huvi aktiivse kodaniku ettevalmistamiseks.

Äärmiselt tähtis on noorsootöö. Noorsootöö poole pealt on teada, et Euroopa struktuurifondide rahadega on käivitatud noorsootöö kvaliteedi arendamise programme, et suurendada noorte aktiivsust ja osalust. Kui nüüd vaadata, mida Eesti oma rahadega on teinud, siis eelmisel aastal käivitus üks samade eesmärkidega haakuv oluline programm, mille nimi on väärtusarendusprogramm. Aga kui me vaatame selle aasta eelarve peale, siis mul on piinlik isegi seda summat välja öelda, kui tegemist on riikliku programmiga.

Samas on näha, et inimestel on ideid ja huvi, kuidas korraldada kodanikuharidust erinevatel tasanditel, olgu need maakondades ja väikestes kohtades ringi käivad õpibussid või valimiseelsed debatil või varivalimised. Nii et palett on väga lai. Kuid nüüd tuleks kuidagi kokku võtta ja vaadata, kuidas saaks riigiressurssidega üheskoos midagi süsteemset kokku panna.

Kui kokkuvõtlikult rääkida, mida oleks vaja teha kooli poole pealt, need on tõesti väga vähesed punktid, sest teatavasti kodanikuharidus on hõlmamatu küsimus, millest võiks rääkida päevi, aga kui midagi kiiresti ja otsustavalt teha, siis on kindlasti vaja kodanikuhariduse tundides koolis rakendada aktiivõpet, rohkem õppekava väliseid tegevusi.

Tuleks tõsta kodanikuhariduse positsiooni ja tõstatada koolisisese demokraatia teemasid, tõsta vene koolide saavutustaset kodanikuhariduses ja loomulikult korraldada õpetajakoolitust nii, et

kodaniku haridusalane õpetajakoolitus oleks riiklik prioriteet ja et see oleks see koolituse osa või valdkond, mida valitakse, kas minna või mitte. Kui vaadata laiemalt elukestvat õpet ja kõike seda, mis toimub väljaspool kooli, täiskasvanu hariduses, siis kindlasti tuleks formaalharidus ehk kooliharidus ja vabaharidus omavahel siduda ja neid rohkem kokku viia, nii et, nii õpetajate, õppurite, mentorite ja vabahenduste koostöös tekkis sünergia ja koostöövaim.

Kindlasti tuleb eraldi rõhutada seda, et noorte osalust peab toetama erinevatel tasanditel ja väga konkreetselt kas või seadustes sätestatuna. Mingil moel peaksid noorte osaluskogud võtma osa nii kohalikul kui maakondlikul tasandil poliitika kujundamise protsessist. See on tänapäeval väga oluliseks muutunud.

Kui rääkida meedia osalusest, et mida selles valdkonnas teha, siis me saame rääkida avalik-õiguslikust meediast selles ruumis. Me tahaksime näha rohkem võimalusi, et avalik-õiguslik meedia oleks kaasatud nii kodanikuhariduse edendamisse, diskussioonidesse, kui ka demokraatlike väärtushinnangute kujundamisse. Siin on kindlasti väga palju veel ära teha.

Ja lõpuks. Et kõike seda koos hoida ja koordineerimise rolli tugevdada, pakume välja küll ühe uue asja loomist, aga kui seda hästi teha, siis see peaks kindlasti aitama kaasa kodanikuhariduse edendamisele. Kõigest sellest, mida ma rääkisin ilmneb, et kodanikuhariduses pole koordineerivat rolli, pole sellist keskust, mis hindaks meie kodanikuhariduse seisut, kuid ka demokraatia positsiooni. Seetõttu teeme ettepaneku luua demokraatiahariduse agentuur. See on mitme aasta tagune Anu Tootsi ettepanek. See agentuur täidaks siis kahte funktsiooni: demokraatiahariduse nõukoja kaudu planeeriks ja korraldaks strateegilist mõtlemist ja teisest küljest, igapäevategevuse kaudu, jälgiks, mis on Eesti ühiskonnas toimumas. Nende mõtetega lõpetades tahaks väga-väga soovida, et kodanikuharidus kui selline ja inimeste oskused, pädevus ja tahe täieõiguslikuna osaleda Eesti ühiskonnas ja Eesti ühiskonna kujundamises, saab meie kõigi mureks. Aitäh!

Väino Linde

Aitäh! Selle viimase seisukohaga tuleb meil kindlasti ainult nõustuda.

Ja läheme siit edasi - Tuulike Mänd Vabatahtliku Tegevuse Arenduskeskusest ja teema "Vabatahtlik tegevus". Palun!

Tuulike Mänd

Aitäh! Head kodanikuühiskonna teemade kuulujad! Rääkisin vabatahtlikust tegevusest ka kaks aastat tagasi ja võrreldes selle ajaga on vabatahtliku tegevuse maastikul päris palju toimunud. Teie mappides on ülevaade toimunust ja see on ainult osa, kindlasti on veel märkimisväärsed asju.

Aga tahan välja tuua selle, et need asjad, mis siin kõik kirjas on, ei ole tehtud ainult niiöelda EKAKi rakendamise raames, vaid väga palju on toimunud ka kodanikualgatuse korras, nagu ka Mall Hellam välja töi.

Kõigepealt, kui me EKAKi rakendamise mõistes räägime vabatahtliku tegevuse toetamisest, siis kuna siin valitseb nii mõnigi kord teatav segadus, tahan ma rõhutada seda, et me ei räägi mitte sellest, et eraldame raha selleks, et vabatahtlikud saaksid tegutseda ehk me ei maksa kinni nende tööd. Vabatahtlik tegevus toimub ikka tasuta. Me räägime tugistruktuuridest, tugitegevustest, nagu näiteks vabatahtliku tegevuse hindamine, väärtustamine, tunnustamine, vabatahtliku tegevuse teavitustegevused, informatsiooni edastamine. Struktuurid ja soodne õigusruum ning ka võrgustikutegevused, mis on vajalikud kogemuste vahetamiseks.

EKAKi raames on vabatahtlikku tegevust toetatud üleriigiliselt ja valdkondade üleselt, kuid vajadused on veel märksa suuremad. Vabatahtlik tegevus on väga-väga mitmekesine ja väga laialdane. Meie eelmisel aastal läbiviidud uuring näitas seda, et vabatahtlik tegevus toimub erinevates valdkondades. Selle uuringu raames me vaatlesime 17 erinevat valdkonda, alustades kohaliku elu arendamisest, keskkonna kaitsest, sotsiaaltööst, noorsootööst jne. Igas valdkonnas vaadeldi veel vabatahtlikku tegevust 13 erineva tegevusliigina. Näiteks saab tõesti korjata prügi üles ja tõsta ühest hunnikust teise kuni selleni välja, et vabatahtlikud tegutsevad väga professionaalse tasandil, kas nõustades, andes juriidilist nõu jne.

See uuring näitas, et vabatahtliku tegevusega puutuvad Eestis kokku pooled elanikud. Siin on ka vastus probleemi tõstatusele, mille tõi mõned aastad tagasi välja Justiitsministeerium. Kui me räägime vajadusest vabatahtlikku tegevust kuidagi õiguslikult paremini reguleerida, siis me peame teadma, kui paljusid inimesi see puudutab, millega üldse tegemist on. Võib-olla see on mingi marginaalne nähtus ja sellega ei maksa üldse tegelema hakata. Seega pooled Eesti elanikud on viimase aasta jooksul teinud rohkem või vähem vabatahtlikku tööd. Kuna küsitluse ajal jäi selle viimase aasta sisse ka "Teeme ära" koristusaktsioon, siis selle kohta ei küsitud. See jäi sellest uuringust välja. Tegutsetakse nii omaalgatuslikult kui ühenduste korraldamisel.

Erinevate analüüside põhjal on vabatahtliku tegevuse majanduslik väärtus ära hinnatud. See on umbes 3 miljardit krooni aastas. Samas uuringud näitavad, et vabatahtliku tegevuse potentsiaal on veel märksa suurem, sest esiteks need pooled elanikud, kes on vabatahtlikud olnud, suurem osa neist on vabatahtlikku tööd teinud ühekordselt, väga lühiajaliselt ja mingi kampaania korras, kui on üles kutsutud. Kõigest 17% kõigist vabatahtlikest on need, kes seovad ennast pikemaajaliselt mõne tegevuse või organisatsiooniga ja panustavad kas projektipõhiselt või professionaalselt. Seega seda peaaegu 80% vabatahtlikest, kes ühekordselt reageerivad, annab kindlasti paremini aktiveerida. Samuti see ülejäänud teine osa elanikkonnast, kes ei ole vabatahtlikud olnud, ka nende seas on suur valmisolek tegutseda, kui nad leiavad sobiva võimaluse. Ma tahan öelda, et vabatahtliku tegevuse toetamisega tuleb kindlasti edasi minna.

Ei pääse ka mina üle ega ümber rahastamise teemast, millest on siin palju räägitud, sellisest baasrahastusest katusorganisatsioonidele ja tugikeskusele. Meil tekib ametnikega alati selle ümber segadust. Kui mina räägin, et ka meie kui katusorganisatsiooni või tugikeskuse rahastamine on lühiajaline ja projektipõhine, siis ametnikud küsivad, et kuidas nii? Tegemist on ju nelja-aastase arengukavaga, see rahastus on ju pikaajaline. Aga lepingud meiega sõlmitakse tegevuste elluviimiseks ikkagi ühe aasta kaupa. Igal aastal tuleb neid tegevusi õigustada ja teatud määral põhjendada.

Kui siin vaadata ka teiste riikide kogemusi, siis selline valdkonna arendamiseks suunatud pikaajaline rahastus seisneb tavaliselt selles, et leping tehaksegi neljaks aastaks. Aasta möödumisel vaadatakse tulemused üle ja on võimalus suunda korrigeerida, rahastuse suurust korrigeerida või see lõpetada, kui midagi on halvasti läinud. Aga ühe-aastane pidev rahastamisvajaduse tõestamine, seda ei saa lugeda selliseks pikaajaliseks baasrahastuseks. Mõned ettepanekud on ka sellised, et ühendused, kes kaasavad vabatahtlikke ja korraldavad vabatahtlikku tegevust, võiksid olla tulevikus tähelepanu keskpunktis. Kindlasti teeme selle ettepaneku ka kodanikuühiskonna arengukava koostamisel, mis nüüd algab. Kui ühenduste suutlikkus vabatahtlikke kaasata on kõrge, siis on vabatahtlikel mõtestatud ja kvaliteetset tegevust. Sellist tegevust pakkuvate ühenduste kaudu saavad esindatud ka vabatahtlike huvid.

Ühendused vajaksid näiteks ka selliseid tugiprogramme juurde, nagu ettevõtetele riigi poolt pakutakse, kas siis see, et on võimalik tasuda nende koolituste eest, et nad õpiksid paremini vabatahtlikke kaasama või käivitada mentorprogramme või siis ka näiteks see, kui

Kodanikuühiskonna Sihtkapital väga hea määrgina arvestab täna omafinantseeringuna projektides ka vabatahtlikku panust. Samuti tuleks mõelda ka sellele, et ühendus peab tegema vabatahtlike kaasamiseks ja juhtimiseks teatud jõupingutusi ja kulutama ressursse. Võib-olla oleks KÜSKis mõttekas näha ette ka see eelarverida nende jõupingutuste jaoks, mis on vabatahtlike kaasamiseks vajalikud.

Kui vaadata veel vabatahtliku tegevuse mitmekesisust, siis meie, nagu ma ütlesin, tegutseme üleriigiliselt ja valdkondade ülesel tasandil. Valdkondades on väga palju mitmesuguseid vajadusi, aga samuti ka kohalikul tasandil. Ja minu käest päris tihti viimasel ajal küsitakse, millal te panete püsti maakondlikud vabatahtlike keskused. Need keskused saaksid hakata sobivaid vabatahtlike organisatsioonidega kokku viima, rohkem sellist inimeselt inimesele tööd tegema ja inimeselt ühendusele. Pean ütleva, et meil seda plaanis ei ole ja see on kindlasti üks valdkond, mis riigitasandil vajab läbimõtet, et kuidas see toimiks. Selle sajandi alguses olid Eestis mõned vabatahtlike keskused. Need loodi Euroopa rahadega ja projektipõhiselt. Kahjuks ei ole need ellu ja toimetama jäänud. Siin tuleks kindlasti läbi mõelda, missugune panus tuleb riigi poolt, missugune kohaliku omavalitsuse poolt

ja kuidas saavutada nende kohalike keskuste jätkusuutlikkus. Täna on siin saalis Pärnu inimesed, kes on selle töö ette võtnud, et Pärnus ja Pärnumaal hakata kohalikku vabatahtlike keskust looma. Siin on küsimus nii rahastuses, kui ka ministeeriumide ja kohalike omavalitsuste ülesannetes, kes mida teeb.

Viimaseks juhin tähelepanu, et me alustasime põhimõtteliselt arendustegevust 2003. aastal, kui tegime esimese õigusanalüüsi. Vaatlesime seda, kas Eesti seadusandlus toetab vabatahtlikku tegevust, millised on takistused. 2005. aastal läksime edasi, kui Siseministeerium tellis veel põhjalikuma analüüsi ja seal on vajadusi ja probleeme välja toodud ja neile ka lahendused pakutud. Aga meie õigusruumis ei ole tänaseni suurt midagi muutunud. Nimetaksin mõned konkreetset probleeme, mida ühendused on välja toonud. Näiteks see, et maksuamet loeb täna vabatahtlikud töötajateks, selles mõttes, et kui ühendus näiteks korraldab konverentsi, vabatahtlikud jagavad seal alguses materjalid välja ja osalevad konverentsil, siis tegelikult need vabatahtlikud tuleks lugeda töötajateks ja neile konverentsil lõunat koos külalistega pakkuda ei saa, selles mõttes, et selle pealt tuleb maksu maksta, saab pakkuda, aga tuleb maksu maksta. Või on ühendustel palju selliseid küsimusi, et vabatahtlike soovetakse tänada ja teha neile väikseid kingitusi, aga meie seadusandlus seda ei soosi. Siin on üks näide Sihtasutus Tallinn 2011, mis plaanib kaasata 500 vabatahtlikku. Selleks, et neile tagasisidet anda, neid tänada, tunnustada, oleks kõige mugavam teha sellised tänuüritused, aga kogu toitlustamise pealt seal üritusel tuleks maksu maksta.

Kindlasti on siin võimalik midagi ära teha. Ma saan aru Maksuametist, kes ütleb, et võibolla seda hakatakse siis pahasti ära kasutama, kui sellist toitlustamist lubatakse. Samas teiste riikide näited on sellised, et saab ikkagi teatud korra kehtestada ja kirja panna, et kes oli siis vabatahtlik ja kes ei olnud.

Samuti on välja toodud seda, et vabatahtlikel ei ole sotsiaalseid garantiisid, kui tuleb ette juhtumeid, kus neil ei ole neid garantiisid ka mujalt. Siis on küsimused ka ikkagi selle oma- ja

kaasfinantseeringu ümber. On välja toodud programme, kus ühingu enda töötajad või ühingu liikmed ei saa vabatahtlikult panustada.

Ühendustel on ka segadusi lepingutega seoses. Nad soovivad vabatahtlikega lepinguid sõlmida, aga nad ei tea, kuidas seda teha. Räägitakse küll käsunduslepingust, küll võlaõiguslikust lepingust, aga siin kindlasti tuleks seadustes anda suurem selgus. Eelnevaga seoses teen ettepaneku vaadata läbi need õigusanalüüsid ja seadusemuudatused ette võtta.

Ja lõpetuseks, järgmine aasta, 2011, on kuulutatud Euroopa vabatahtliku tegevuse aastaks. Sellel aastal on vabatahtlik tegevus kogu Euroopas tähelepanu keskpunktis, ka meie püüame omalt poolt teha selleks kõik. Ma väga loodan, et järgmine aasta me saame juba rääkida lahendustest nendele küsimustele, mitte enam nendest küsimustest. Aitäh!

Väino Linde

Täna! Tundub siiski, et kõik ei pruugi seaduste taga kinni olla, vaid paljuski on ka seaduste tõlgendamise küsimus, kaasaarvatud see, millega maksuamet hakkama saab. Aga riigiga on juba kord nii, et riigi rahastamine toimub eelkõige läbi ühe riigi eelarveaasta ja ka meil siin on praegu midagi pikemaajalisemat raske teile välja lubada. Lähme siit edasi, Heateo Sihtasutus, härra Mart Kuus ja sotsiaalne ettevõtlus.

Väino Linde

Täna! Tundub siiski, et kõik ei pruugi seaduste taga kinni olla, vaid paljuski on ka seaduste tõlgendamise küsimus, kaasaarvatud see, millega maksuamet hakkama saab. Aga on juba kord nii, et riigi rahastamine toimub eelkõige läbi ühe riigi eelarveaasta ja ka meil siin on praegu midagi pikemaajalisemat raske teile välja lubada. Lähme siit edasi – Heateo Sihtasutus, härra Mart Kuusk. Sotsiaalne ettevõtlus.

Mart Kuusk

Tere päevast, head kaaskodanikud! Lugupeetud Riigikogu liikmed ja härra minister! Ma tahaksin kõigepealt tunnustada teid kõiki, see on väga intensiivne infovoog, milles me osaleme ja seda salvestada on tõeline väljakutse. Värske üliõpilasena õpetajakoolituses, on mul meeles, et inimeste suutlikkus infot vastu võtta ja seda kasutada ajas väheneb. 15 minutist hakkavad inimesed mõtlema oma mõtteid, milles on esikohal seks, raha. Nii et, ma olen päris tõsise väljakutse ees praegu teie poole pöördudes. Tahaksin rääkida nendest põnevatest temadest, aga räägin sotsiaalsest ettevõtlusest. Ja kuna me oleme läinud oma ajaga vist kõvasti üle, siis ma luban, et ma püüden rekordi poole lühiduse osas. Mis on siis sotsiaalne ettevõtlus? Me teame sotsiaalsetest töökohtadest. Termin Eesti kontekstis on väga noor - me räägime siin paarist kolmest aastast. Aga sotsiaalne ettevõtlus on iseenesest lihtne. See on vääriliste lahenduste rakendamine sotsiaalsete kitsaskohtade lahendamise või leevendamise vankri ette. Ehk siis äriiline lähenemine, teenides ise oma tulu, mitte sõltudes toetustest. Kui teha asja natuke atraktiivsemaks – mul ei ole seda aega, et müüa seda kontseptsiooni, miks sotsiaalne ettevõtlus on äge, miks sellega võiks minna edasi riiklikul tasandil ning leida lahendusi, vaadata kuidas seda on Euroopa kogemuses ülestõstatunud ja neid võimalusi ära kasutada. Kui lihtsalt unistada, et kogu riiklik panus, mis on ilmselt sadu miljoneid kroone koos filantroopse panusega mittetulundussfääri. Kui unistada, et kogu see sfäär muutuks poole ulatuses suutlikuks ise oma tulu teenida, siis meil

tekiks päris palju raha. Hetke probleemkoht on selles, et see on uus nähtus. On tekkimas uued sotsiaalsed ettevõtted, kelle keskmes on mitte aktsionäride tulu ja varade kasvatamine, vaid sotsiaalse probleemi lahendamine. Reinvesteerida see tekkinud tulu selle probleemi lahendamisse on õiguslikus ruumis natuke segane nähtus. Ja meie ettepanek ongi asuda arutlema selle üle, kas Eestile oleks kasulik soodustada või isegi mitte luues mingisuguseid eri konkurentsieeliseid, aga konkretiseerida, mida kujutab endast sotsiaalne ettevõtlus, et meil oleks ühine arusaam sellest ja vajaduse korral ka toetus. Materjalides, mis teile on antud, on meiepoolsed soovitusel. Nende kõikide üle saab polemiseerida – seda me tahamegi! Kui te olete selleks valmis, oleme me hea meelega valmis teiega kaasa töötama. Kui ei ole täna valmis, siis homme, arvestades arenguid Euroopa Liidu Parlamendi tasemel, võib see osutada meile nii või teisiti möödapääsmatuks. Nii et, parem varem kui hilja, arvestades seda võimalust realselt tõhustada ühiskondlike probleemide lahendamist ettevõtluse läbi. Ma tänan teid.

Väino Linde

Aitäh! Mõelgem siis selle sotsiaalse ettevõtluse võimaliku vormistamise küsimuste suhtes edasi. Eesti Kirikute Nõukogu Ruudi Leinus ning riigi ja kiriku koostööst. Palun.

Ruudi Leinus

Eesti Kirikute Nõukogu nimel tahan tänada tänase kutse eest sellele avalikule istungile. Meie suhe kiriku ja EKAKi suhe ei ole päris selge. Me kulgeme tõenäoliselt paralleelteid pidi või väga harva, kui me meil kokkupuuteid on olnud. Aga tänase ettekande teemaks on riigi ja kiriku koostöö. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 40 kohaselt on igal inimesel südametunnistuse, usu ja mõttevabadus. Kuulumine kirikutesse ja usuühingutesse on vaba. Riigikirikut ei ole. Oluline on, et riigikiriku puudumine ei tähenda seda, et riik ja kirik oleks lahutatud nagu seda sätestas ENSV konstitutsioon. Otse vastupidi, riik ja kirik omavad ühiseid huvisid ja ühiseid väljundeid erinevates eluvaldkondades. Kirikusse kuulub ligemale kolmandik Eesti elanikkonnast ning kiriku all mõistame me seda osa ristrahvast, kes kuulub konfessioonidesse, mis moodustavad Eesti Kirikute Nõukogu. Mõned asjad ma teen lühemalt, kuna ettekanne on olemas ka paberandjal. Oma seisukohtades tugineb kirik 2000-aastasele ajaloolisel praktikale ja on ühtlasi üheks vanimaks kodanikuühenduse vormiks. Kirik on olnud läbi ajaloo üks kõige suurema liikmeskonnaga kogukond. Eestis kehtib mittetulundusühingute seadus. Kirik ja kogudus on mittetulundusühing, aga paljud ei tea, isegi avaliku sektori töötajad, et kiriku kohta on välja antud kirikute ja koguduste seadus. Selles osas on meil olnud palju negatiivseid kokkupuuteid. Eesti Kirikute Nõukogu on ühendatud 21 aastat tagasi, et tegutseda koos Eesti ühiskonna jaoks ja huvides. Hetkeseisuga kuulub Eesti Kirikute Nõukogusse 8 kirikut ja kaks koguduste liitu, kuhu kuulub kokku 435 kogudust ja ligemale 400 tuhat liiget, mis moodustab läbilõike Eestis elavatest erinevatest rahvustest. Eesti Kirikute Nõukogu koondab kirikute ühisväljundit ja ühiskonda mitmes valdkonnas: meedia, teile tuntud ja teada saated on „Ajalik ja Ajatu”, jumalateenistuse ülekanded ETV-s, hommikupalvused, kirikuelu saade ja jumalateenistused ER-s. Igal aastal antakse välja turistidele mõeldud Eesti sakraalhooneid tutvustavaid brošüüre.

Üks väljend on kaplaniteenistus, mis toimib kaitseväes, kinnipidamisasutustes, politseis, haiglates, koolides. Väga oluliseks on sotsiaaltöö ja siin tahaks ainult paari näidet tuua, kus kirik on aktiivselt kaasatud sotsiaalvaldkonda. Mittetulundusühing Oleviste Hoolekanne tegevus on suunatud kodututele, vähekindlustatud inimestele. Sihtasutus Sõbra Käsi korraldab koostöös koguduste ja teiste heatahteorganisatsioonide ning Tallinna Linnavalitsusega Koplis avatud

supiköögitööd neljal päeval nädalas. Külastajate arv päevas ulatub 250ni. Mittetulundusühing Peeteli Kiriku sotsiaalkeskuses paikneb asenduskodu, kus elab alalistelt 12-18 last ning päevakeskus, kus käib 10-15 last ning toetust saavad regulaarselt vähekindlustatud lastega perekonnad. Need näited puudutasid Tallinna. Ka üle Eesti teistes linnades ja kohtades on kiriku ja koguduse tähelepanu all inimesed, kes vajavad abi. Haridustöös osaletakse riikliku õppekava ja ainekava koostamises ning arendamises ning usuõpetuse õppematerjalide koostamises. Eluväärtuste eetika töösuund teostab ühiskonnas aktuaalsete teemadega, nagu eutanaasia ja abort. Aborditeema käsitlemiseks on algatatud kooliprogramm "minu valikud", mis on paljudes koolides soojalt vastu võetud, samuti ja raseduskriisi nõustamine. Ning samuti, mis ei ole sugugi vähetahtis, vaimulikud teenivad perekonnaseisuametnikena abielude sõlmimisel. Üheks väga tähtsaks dokumendiks meie jaoks on ühishuvide protokoll.

Eesti Vabariigi Valitsus, Eesti Kirikute Nõukogu ühishuvide protokoll allkirjastati 2002. aasta 17. oktoobril. Protokoll sätestab nende töövaldkondade seosest erinevate ministriumitega. Võin öelda seda, et ühishuvide protokoll on toiminud hästi. Realiseeritud on mitmed kaheksa aasta eest püstitatud eesmärgid. Samas võiks koostöö riigi ja kiriku vahel olla veelgi tulemuslikum.

Avalikud suhted. Eesti Kirikute Nõukogu juhtkond kohtub regulaarselt Vabariigi Presidendi ja peaministriga, ministritega ja kõige sagedamini regionaalminister Siim Valmar Kiisleriga. Kirikute kogudused on koostööpartneriteks mitmetes eluvaldkondades kohalikele omavalitsustele ja nad osalevad samuti MTÜde ja sihtasutuste ühissetevõtmistes. Eesti Kirikute Nõukogu on Eesti Koostöökogu liige. On moodustatud Vabariigi Valitsuse ees ka ühiskomisjon, mis on nelja alamkomisjoniga. Pühakodade programm. Eestimaa suureks arhitektuuriliseks kultuuripärandiks, mis on kogu rahva rikkuseks mitte ainult sakraalhoonetena vaid ka kultuuriobjektidena, on aastasadade jooksul ehitatud pühakojad. Nende kultuurilooliseks säilitamiseks on Vabariigi Valitsus poolt kinnitatud riiklik programm „Pühakodade säilitamine ja areng”. Ja kokkuvõtteks, Eesti Kirikute Nõukogu visiooniks on tasakaalustatud vaimse arengu Eesti, mida iseloomustab esiteks: kirikute ja riigi koostöö; inimese religioosse valikuvabaduse aktsepteerimine ja tagamine; kristliku pärandi teadvustamine ja hindamine ühiskonnas; kristliku kultuuri hoidmine ja arendamine; kirikute vaheline koostöö. Teiseks, Eesti Kirikute Nõukogu ülesanne on erinevate kirikute rikkalikule kristlikule pärandile toetudes teenida ühiskonda ja anda ühiskonnale ühine ja selge sõnum selle juurtest ja arenguvõimalustest. Kolmandaks, Eesti Kirikute Nõukogu on avatud koostööks erinevate riiklike ja ühiskondlike organisatsioonidega, kellega koostöös soovitakse panustada oma osa Eestis elavate inimeste teenimiseks ja jumala loodu hoidmiseks. Täna tähelepanu eest.

Väino Linde

Täna selle ettekande eest. Olles omal ajal olnud päris tegev kirikute ja koguduste seaduseelnõu ettevalmistamise juures, siis ma väga ei mäleta, et selle seaduseelnõu puhul oleks kirikutel olnud probleeme. Küll aga tean, et oli probleeme niisugusel ühendusel, mille nimi on Taarausuliste Maavalla Koda. Aga lähme edasi. Integratsiooni ja Migratsiooni Sihtasutusest Meie Inimesed, Tanel Mätlik. Palun.

Tanel Mätlik

Tere ka minu poolt. Austatud minister, lugupeetud Riigikogu liikmed ja lugupeetud kohalviibijad. Üritan võimalikult lühidalt ja selgelt rääkida seda, mida võiks oluliselt välja tuua arengutena integratsiooni ja kodanikuühiskonna omavahelistes seostes. Pealkirjaks on pandud „Integratsioon

kodanikuühiskonna vaatepunktist”. Samamoodi võiks vastu küsida, et kodanikuühiskond integratsioonivaatepunktist, kuna leian, et need kaks asja on omavahel päris tihedalt seotud. Kui rääkida olulistest arengutest, siis kindlasti on oluline välja tuua, et mõlemad valdkonnad, nii kodanikuühiskond kui integratsioon, ei tegutse sellises vaakumis ehk siis on olemas tegelikult teatavad kontseptuaalsed dokumendid mõlemale asjale. Konkreetselt, kui räägime integratsioonist, siis lõimumiskavas on iseenesest tegelikult üsna mitu eesmärki, mis puudutavad just kodanikuühiskonda, inimese osalust kodanikuühiskonnas. Kõigepealt kindlasti inimestevaheliste kontaktide edendamine läbi kodaniku ühenduste, teiseks ühiste põhiväärtuste ja ühise identiteedi tekkimine ja seda läbi kodanikuaktiivsuse. Kui inimesed ise osalevad ühiskonnaelus, siis ka sellega kasvab tegelikult nende oma "meie" tunne. Viimane, kindlasti mitte-eestlaste osaluse tõstmine eestlastega võrdväärseks kodanikuühendustes, kuna siin on kordades erinevused inimeste omavahelises suhtluses. Nagu eelnevalt öeldud, siis need valdkonnad on omavahel seotud ja ühelt poolt me saame rääkida sellest, et väga paljud kodanikuühendused osalevad integratsiooni tegevuses. Võime näitena tuua selle, et 2009. aastal osales ühistegevustes ca 13 000 noort – eestlased ja mitte-eestlased ning suur osa neist just läbi kodanikuühenduste. Näiteks sõlmitud toetuslepingutes, mida meie sihtasutus on sõlminud, on üle poole neist sõlmitud MTÜde ja sihtasutustega. Ja samalaadselt, tegelikult ka teised sihtasutused, kui nad toetavad kodanikuühiskonna tegevusi, toetavad tegelikult muuhulgas ka integratsioonialaseid tegevusi. Kui me räägime näiteks kodanikuühiskonna sihtkapitalist, siis on lisaks meie sihtasutusele ka kodanikuühiskonna sihtkapital tegelikult seda sama tööd teinud. Aga kindlasti on siin üsna palju asju, mis tegelikult on vaja teha. Järgnevalt toon välja olulisemad vajadused. Need vajadused tegelikult saab jagada kaheks. Ühed, mis puudutavad konkreetselt just tööd kodanikuühendustega integratsioonivallas, aga teiselt poolt on küsimus seotud valdkondadest, mis omakorda mõjutavad kodanikuühenduste rolli integratsioonis ja ka inimeste osalust kodanikuühendustes rahvusesti. Kui nüüd rääkida nendest, mis on just seotud kodanikuühenduste endiga, siis kindlasti on siin neli sellist väljakutset. Rahastamise stabiilsuse tagamine, parem koordineeritus eri rahastajate vahel, koolituse võrgustiku loomine ja tugisüsteemide integreerimine. Ajapuudusel ei hakka ma väga pikalt nendest selles mõttes rääkima. Arvan, et ka tegelikult eelnevatest ettekannetest on tulnud välja see sama rahastamise stabiilsus või parem koordineeritus eri rahastajate vahel. Selles mõttes ei erine kodanikuühenduste tegevus integratsioonis väga palju muudest kodanikuühiskonna valdkondadest. Küll on aga asju, mida slaidil ei ole, aga mis tegelikult vajab täiesti eraldi rääkimist on kodanikuõpetus muukeelses koolis. Sellest oli juba eelnevalt Mall Hellami poolt ka mainitud, et kodanikuhariduse osas on tegelikult muukeelsete koolide õpilaste näitajad kehvemad. Ja ma arvan, et väga oluline oleks just see, kui tugevdada läbi haridussüsteemi kodanikuõpetust muukeelsetes koolides, mis tegelikult aitaks kaudselt kaasa ka sellele, et suurendada mitte-eestlaste osalust omakorda kodanikeühendustes. Haridus on kindlasti seotud valdkond, mis mõjutab otseselt seda, kuidas rahvusesti kodanikeühendustes osalemine läheb. Teine valdkond, mida kindlasti tuleks arvestada, on meedia. Ehk teisisõnu inimeste informeeritus võimalustes osaleda kodanikeühendustes. Kuidas tagada, et muukeelne elanikkond Eestis saaks piisavalt palju infot ükskõik, kas siis eesti või vene keeles, kuidas osaleda kodanikeühendustes, kuna teave selle kohta ei ole väga hea? Nagu me teame sellest erinevatest meedia tarbimise lõhedest. Ehk teisisõnu, kuidas tegelikult aidata info jagamise kaudu meedias eesti ja vene

keeles inimeste osaluse suurendamisel kodanikeühendustes? Nende kahe teemaga ma ka lõpetan ning arvan, et kui hiljem tuleb diskussioon, saab välja tuua ka mitmeid muid teemasid. Aitäh!

Väino Linde

Tänu! Annaks nüüd edasi sõna ka Riigikogu-poolsetele esinejatele. Esmalt meie Riigikogu sotsiaalkomisjoni esimees ja Riigikogu kodanikuarengu kontseptsiooni toetusrühma esimehele Urmas Reinsalule. Palun!

Urmas Reinsalu

Aitäh Väino! Ma arvan, et me võtame järgnevatel nädalatel kokku ka kodanikuühiskonna toetusrühma parlamendis ja arutame siin kõlanud mõtteid koos ministriga ning valmistume ka täiskogu istungiks.

Millises olukorras me praegu asetseme? Ega me kodanikuühiskonna seisundit vaadates ei pääse üle ega ümber sellest majanduskriisi keskmest, kus me asetseme. Ma arvan, et üks võtmeküsimus on kindlasti ka siin praegu täiendavate töökohtade loomine. Küsimus, kuidas on võimalik ja kas riigil täiendavate meetmetega on võimalik kolmandasse sektorisse luua juurde töökohti, mis sõna otseses mõttes kannavad sotsiaalsete töökohtade nime? Meil on olemas talgumeede, on olemas palgatoetuse meede. Küsimus on selles, kas nendest meetmetest välja arendatuna või kõrval lisa, täiendava meetmena Töötukassa kaudu Euroopa Liidu struktuurvahendite raha kasutades, me võiksime mõelda ja kiiremas korras niisuguseid meetmeid rakendada. Ma usun, et sellest oleks ühtpidi reaalne kasu inimestele, kes otsivad tööd, teistpidi see oleks väga oluline praktiline samm, kuidas kolmanda sektori tegevust tugevdada.

Teine küsimus puudutab ka riigi rahastamisprioriteete praeguses majanduskriisis, just nimelt hädasolijate toetamiseks. Milline on riigi poliitika kolmanda sektori rahastamisel keset majanduskriisi? Ma arvan, et siin me peaksime ka tõsiselt vaatama seda, kuidas ja milline on riigi poolt rahastatavate projektide suunitlus, mis puudutab, nii nõustamise teel kui ka muude hoolekandeabi võimaluste teel, kodanikuühenduste kaudu abi pakkumine hädasolijatele. Kriis on erakorraline olukord ja see eeldab erakorralise iseloomuga abinõusid kõigilt ühiskonnaosalistelt, nii kolmandalt sektorilt kui riigiasutuselt.

Numbrite järgi on meil ligi 30 000 kodanikuühendust, nagu minister ütles. Ligi pooled nendest on korteriühistud. Korteriühistute maksejõuetus on mitmetel juhtudel juba faktiline reaalsus. Ma arvan, et me vajame ühte seadust, mille kohta ma saatsin ka majandusministrile kirja. See seadus on eelnõuna praegu e-õiguses kooskõlastamisel. Korteriühistute saneerimise protseduur on meil täpselt samamoodi vajalik, nagu meil on olemas äriühingute saneerimine. Tõenäoliselt tuleb ka üksikisikute saneerimisprotseduur. See puudutab olukorda, kus inimesed, kes on osutunud maksujõuetuks, on korteriühistu liikmed ja omakorda see toob kaasa maksujõuetuse korteriühistule.

Järgmine tõsine teema puudutab küsimust, mida mainis ka Alari Rammo, et millise õigusliku võttega me liigume kodanikuühiskonna arendamise suunas edasi? Kas see on kontseptsioonid, mis valmivad täidesaatva võimu poolt? On see nõ tavad või protseduurid, mis on kinnitatud valitsuses? Ma arvan siiski, et Eesti õigusriigi loogika on selline Kesk-Euroopa loogika ja see põhineb sellele, et seadusandja annab välja seaduse ja sellest johtuvalt tulenevad alamad aktid. Mina näeksin küll hea meelega, et me vajame kodanikuühiskonna arengu seadust, millelt allpool moodustatavana oleks ka see sama ühiskomisjon. Ma hakkasin mõtlema praegu sellele, mis puudutas seda komisjoni, Kirikute Nõukogu ja riigi kahepoolset komisjoni.

Just nimelt mitmetes sõnavõttudes kõlas siin läbi praktilisus. Oleme praktilised. Millega me suudame mõõdetava aja jooksul praktilist muutust ellu kutsuda? Mitte nii öelda umbisikulistel dokumentide teel. Ma arvan, et kui me EKAKis kaaluks ka seda mõtet, et EKAKi ühiskomisjon kujundada kahepoolseks - kodanikuühenduste ja riigi koostöö komisjoniks, mis igaks aastaks sõlmib lepingu, mida teha. Konkreetselt kümme punkt. Ja kui aasta saab läbi, siis on meil võimalik parlamendis vaadata, mis muutus. Ja siis sõlmitakse järgmiseks aastaks uus leping jne. Nüüd järgmine küsimus, mis puudutab kaasamise korda ja kaasamise tava, enne kõike parlamendi seadusandlikus protsessis. Kindlasti peaks olema ka teatud reeglid, kuidas käib parlamendi mõjutamine lobitegevuse kaudu. Ma arvan, et meie parlament ja valitsusasutused vajaksid läbipaistvuse huvides ka neid reegleid.

Küsimus, mis puudutab lisaks kaasamisele kolmanda sektori ja kodanikuühenduste võimalust oma õigusi kaitsta. Meil ei ole kodanikuühendustel, välja arvatud teatud juhtudel keskkonnaühendused, võimalust esitada nn populaarhagisid. Ma arvan, et see on kehv olukord, kus meie kohtumenetluse õigus võtab kodanikuühendustelt ära väga olulise avalikes huvides ja enesekaitse relva - populaarhagide esitamine kohtumenetluses. Ma arvan, et me võiksime kaaluda lähitulevikus julgelt seda õigust anda.

Järgmine küsimus puudutab põhiõiguste kaitset. Ainukene põhiõiguste kaitse kanal täna vastupidiselt enamikule Kesk-Euroopa riikidele, kodanikuühendustele on õiguskantsleri kaudu algatada põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetlus. Küsimus on, kas see on täna piisav? Minu meelest see ei ole täna piisav. Kas me ei vajaks ka põhiseaduse kaitse valdkonnas otsest põhiõiguste kaitset kodanikuühendustele, et nad saaksid otse põhiseaduse järelevalve kohtumenetluse siseneda, sarnaselt kohalikele omavalitsustele. Kohalikele omavalitsustele on riik usaldanud selle õiguse, et nad saaksid kaebusega pöörduda põhiseaduse järelevalve menetluse algatamiseks otse kohtusse, kodanikuühendustele veel mitte. Küsimus on, millal võiks olla see põhjendatud? Uue kohtute seaduse arutelu alguses, ma arvan, et see küsimus võib ka püstituda.

Siin on kataloog praktilisi probleeme, mis puudutavad õiguslikku seisundit ja mis puudutab riigi praktilist sotsiaalmajanduslikku seisundit. Me peame neid täpselt paralleelselt käsitlema ja ma arvan, et kindlasti üheks lähtekohaks on EKAKi ühiskomisjoni ümberkorraldamine. Teine lähtekoht peaks olema just nimelt see, kuidas ka riik omalt poolt suudab kaasa aidata ühiskonna kõige valusamatele probleemidele reageerimisel ja esile kutsuda selle, et kodanikuühiskond samuti on paremini kaasatud nende küsimuste või probleemide leevendamisel. Aitäh minu poolt!

Väino Linde

Aitäh Urmas, hea kolleeg! Edasi annaksin sõnajarje Riigikogu kultuurikomisjoni esimehele Peeter Kreitzbergile. Palun!

Peeter Kreitzberg

Lugupeetud ühisistungist osavõtjad! Mina räägin natuke meie komisjoni kogemustest. Me oleme viimastel aastatel kohtunud vähemalt 30 organisatsiooniga ja kui me arvestame, et kokku on üle 30 000 ja korteriühistuid on üle poole, aga haridus- ja kultuurialaseid organisatsioone, ma usun, et on kindlasti vähemalt 100. See tekitab alati probleemi, kes võiksid ja peaksid osalema meie istungil. Organisatsioonid satuvad meie istungile kahte moodi, ühed väljendavad ise soovi sinna tulla, millest on väga hea meel. Ma arvan, et me oleme ka kõik praktiliselt soovid rahuldanud, kuigi see on meil nõudnud päris suuri ajakulusid. Aga siis on teatud organisatsioonid, keda me ise

kutsume, kellega me oleme harjunud koos asju arutama ja kes teevad pidevalt tõsist tööd ja kellel on käsi pulsil, kes suudavad kaasa rääkida tõesti hoobilt kohe. Need on Õpilasesinduste Liit, Üliõpilaste Liit, Õpetajate Liit, Koolijuhtide Ühendus ja mitmed teised. Neid arutelusid on kahte liiki, ühed on sellised, kus organisatsioonid osalevad seaduste arutamisel, ütlevad oma arvamusi, pooldavad ühte või teist muudatusettepanekut. Teised on teema arutelud, millest võib kerkida välja ideid, milliseid seadusi ja mis moel muuta. Selliseid arutelusid on meil ka olnud päris mitmeid.

Muidugi ei maksa arvata seda, et demokraatia saab tähendada seda, et minu arvamus võetakse kindlasti arvesse. Tegelikult erinevad ka kodanikuühenduste lähenemised probleemidele sageli küllalt oluliselt ja peame arvestama seda, et Riigikogu koosneb ka kuuest fraktsioonist, kus on sageli eriarvamused üsna suured. Ma võin siin näiteks tuua, kui me arutasime õppekava, siis õpilaste arvamus näiteks oli selline, et valikaineid peaks olema tunduvalt rohkem, kui selles oli ja siis tulid õpetajate esinduste seisukohad, kes tahtsid tegelikult peaaegu kogu õppekava kohustuslikuks kuulutada. Kui me oleksime kõik need arvamused kokku võtnud. Nii et tegelikult see protsess, see kaasamise protsess on üks asi, et kuulata inimesed ära, teine asi on see, kuidas võtta arvesse need seisukohad, mida nad välja ütlevad. Ma arvan, et siin on meil omavahel küll väga palju õppida seda koosmängimist, üksteise arvamuste arvestamist.

Kindlasti on probleem ka selles, et Riigikogu fraktsioonid peaksid omavahel mõningaid asju palju paremini kokku leppima ja fair play´d mängima, kui nad seni seda oskavad teha.

Mina näen siin ees päris suurt õppimisprotsessi, aga ma ei näe ka teist võimalust, kui tegelikult koos teha haridust ja kultuuri, sest ma ei kujuta ette, et need saaksid olla mingi väga kitsa seltskonda kujundatud valdkonnad.

Nüüd on teine probleem, Liia Hänni vist tõstatas selle, et Riigikogu peaks kuidagi taastama oma rolli ja võtma võimu valitsuse üle või umbes nii. Ma kahtlustan, et Eesti Riigikogu ei ole kunagi omanud võimu valitsuse üle, võib-olla see aeg tuleb veel. Siin nagu taastada ei ole midagi. Aga mulle näib, et kui vaadata nüüd, kuidas kodanikuühendused peaksid käituma või kuidas peaks käituma Riigikogu ja valitsus kodanikeühendustega, siis mulle näib, et suurem raskus peaks suhtlemisel langema valitsusele, et tekkiks paremad läbiräägitud eelnõud. Väga paljudel juhtudel tullakse meil komisjoni, kurdetakse, et ühtegi ettepanekut ei ole arvesse võetud, kedagi ei ole kuulatud. Samal ajal valitsusest tuleb mingisugune info, et on paljudega on suheldud. Kellega suhelda ja kunas, mis küsimustes, see on tõsine probleem igale valdkonnale, et kuidas see paika panna. Kas proovida seada sisse selline kord, et näiteks teatud organisatsioonidel on alati kutse Riigikogu komisjoni istungitele? Siis tekib küsimus sellest, et kui mõni jääb sinna kutsumata ja hakkab protesteerima, mis siis sellega teha? Tegelikult see kodanikeühenduste arvukus, see on kahtlemata probleem. Kuidas seda reguleerida täpsemalt, et see tuleks asjale kasuks, tuleks kodanikuühiskonnale kasuks ja lõpuks tuleks otsustamisel kasuks?

See ei ole üldsegi nii lihtne probleem. Info levimine. Tegelikult on Riigikogu istungite päevakorrad Internetis olemas ja päris paljud võtavad meiega ühendust ja küsivad, te arutate seda, kas ma võin tulla? Selles mõttes info liigub. Aga mis võiks olla natukene selgem, on see info, mis levib ajakirjanduse kaudu. Peale isikute saatuse otsuste, mida siin Riigikogus aeg-ajalt langetatakse, me tahaks näha suuremat huvi ka keerukate sisuliste küsimuste suhtes ja selle kajastamist meedias. Seda kahjuks on suhteliselt vähe. See oleks ka üks võimalus, mille kaudu kodanikuühendused saaksid paremini jälgida, mis siin toimub. Nii, et meie kahtlemata jätkame

seda tegevust ja ma arvan, et aeg parandab meie koostööd kindlasti. Aitäh!

Väino Linde

Aitäh! Ja kindlasti jätkub selline igipõline võitlus ikkagi parlamentarismi põhitõdede osas Eesti Vabariigis ka pärast tänast olulist teema arutelu. Aga Peetrile eraldi veel aitäh, kuivõrd Sinu esinemine on käsitletav, minu arvates küll, päris paljuski riigikogulase terviku vastusena täna meile esitatud mitmetele küsimustele tegelikult. Kas komisjoni liikmetel on eelesinejatele küsimusi? Tänu! Küsimusi ma ei näe? Kas on sõnavõtu soove selles osas? Palun Annika Uudelepp.

Annika Uudelepp

Haarasin kinni Peeter Kreitzbergi mõttest, kuidas leida üles need õiged ja head ühendused, keda kutsuda laua ümber ja keda mitte? See on olnud üks teema ka paljudes meie töödes ja koolitustes, mida ma ise olen viimasel ajal päris palju läbi viinud, kus ühendused peavad teadma, milliseid oskusi nad arendavad. Ehk ühenduse tugi või selline tugevus tuleb tegelikult tema liikmete huvide seisukohtade väga heast esindamisest. Siit tuleb see demokraatlikkus – väga palju on tegeletud rahvusvaheliselt ja kindlasti ka Eestis ühenduste legitiimsuse, läbipaistvuse ja vastutavuse teemadega. Ehk siis siit saabki alguse see vastus Peeter Kreitzbergi küsimusele, et need on ikkagi need samad eestkoste organisatsioonid, kes peaksid teadma, et neid tunnustatakse, tunnustatakse avaliku huvi ühe osalisena, kaasaraäkijana poliitika kujundamisel. Me ei peagi neid ühendusi, kes eelkõige liikmete erahuvi esindavad, käsitlema sellisena nagu eestkoste organisatsioone. Meie ühendused on väga mitmekesised. Jällegi eestkosteorganisatsiooni tugevus ja nende arendamine ja siit ka Agu Laiuse poole vaatamine. Töö, mida KÜSK teeb selles alas, ongi hädavajalik, et seda linki paremini parlamendi tasemel esile tuua. Muidugi kõigiga ei saa rääkida. Aitäh!

Mall Hellam

Nüüd läks ahelreaktsioon. Väga hea, et Peeter Kreitzberg nimetas kaasamise küsimust ja tegelikult ei pea siin üldse jalgratast leiutama. Kui vaadata neid maid, kus kaasamine on väga hästi struktureeritud ja korraldatud, näiteks Suurbritannia, siis seal on ühendusi palju rohkem kui meil. Aga need printsiibid, keda ja kuidas kaasata, on kõik paika pandud. Selles mõttes siin midagi keerulist ei tohi olla ja nii nagu Annika ka ütles, et tuleb lähtuda sellest, kes mida teeb, tähendab nüüd ühte uut ülesannet nii otsustajatele, poliitikutele kui ametnikele, et neil oleks ülevaade organisatsioonidest, kes nende valdkonnas tegutsevad. Ei saa ainult passiivselt tegutseda, et paneme Internetti üles ja kellel aega on, see tulgu. Tegelikult peavad valitsus ja poliitikud olema proaktiivsed, et kaasata neid inimesi, teada, kes mida teeb, kellel on teadmisi, kellel on kogemusi ja siis selle alusel kutsuda. Aga need kriteeriumid on kõik võimalikud välja töötada ja need on olemas. See on hästi tuttav väide, et teid on ju nii palju ja keda kutsuda? Aga tegelikult ei peagi kõiki kutsuma ja kõik ei tahagi tulla. Ja nagu te näete, meil on tänagi kuulamine, meil on 30 tuhat ühendust, aga meil ei ole kohal 30 tuhat ühendust ning kõik said tulla, kes tahtsid. Nii et siin on võimalik neid asju ka korrastada küll. Aitäh!

Väino Linde

Aitäh! Kuigi ma usun, et iga kohaloleva kodanikuühenduse esindaja mõtleb, et no võibolla kedagi teist ei peaks kutsuma, aga minu ühendust võiks ikka kutsuda kuskile. Aga lõpetuseks tuletan meelde, et ega midagi uut siin päikese all ei olegi. Seesama Eesti kodanikuühiskonna arengukontseptsioon, mida täna on ka mõnevõrra kritiseeritud, ütleb päris üheselt, et otsuseid

langetades peab avalik võim arvestama paljude ühiskonna liikmete ja nende ühenduste erihuvide, väärtushoiakute ja eesmärkidega ning neid tõsiselt kaaluma ka siis, kui nende kandjad moodustavad arvulise vähemuse. Kas on veel arvamuse avaldajaid?

Liia Hänni

Härra esimees! Mul on üks küsimus. Materjalis, mis on välja jagatud Riigikogu liikmetele, on terve rida ettepanekuid ja ka küsimusi. Millal me võiksime nendele ettepanekute ja küsimuste suhtes tagasisidet oodata?

Väino Linde

Ühel edaspidisel ajal. Aitäh! Lauri palun!

Lauri Luik

Aitäh! Ma kõigepealt soovin kiita siinolijaid, kes on tulnud ja valmistanud ette põhjalikud ülevaated sellest valdkonnast. Küll aga tahan ühte asja, õigemini kahte asja kommenteerida. Siin on räägitud, et meil on väga palju kodanikeühendusi, ei tea keda kõike kuhu kutsuda. Aga pigem vaataks seda teise poole peal. Vaadates meie väikseid omavalitsusi ja eelkõige pisikesi kohti, siis seal on tihtilugu vastupidine probleem – ei ole neid aktiivseid inimesi, et me võiksime mingis kontekstis mõelda ka sellele, kuidas väiksemates kohtades inimesi enam kaasata. See puudutab päris palju meie noori. Noortest oli palju juttu, samuti uuest noorsootöö seadusest, mis käsitleb muuhulgas ka neid noorte volikogusid või nende noorte gruppide kaasamist. Aga minu küsimus on, kust need noored võetakse? Sellele peaks samuti mõtlema, kuidas neid inimesi rohkem kaasata? Ja teine teema. Mulle väga meeldis nn sotsiaalne ettevõtluse temaatika. Seda võiks täitsa süvitsi mingis kontekstis edasi vaadata just eelkõige selle pilgu läbi, et mis on need plussid teistes riikides, kus on antud juriidiline vorm võimaldatud. Mis on need plussid, mis on miinused ja mida sealt saaks üle võtta. Seda võiks täitsa eraldi käsitleda. Aitäh!

Väino Linde

Kas on veel sõnavõtusoove? Kui ei ole, siis on mul hea meel meie kokkusaamise esimene ametlik osa tunnistada edukalt lõppenuks. Sirutame selga ning läheme siis tassikesele kohvile kõrvalruumi. Aitäh!